8
3-e
42

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
29 I
48

Ex Bibliotheca
ajori Coll. Rom.
Societ. Jesu

8.-3.e.42.

74
D
35

74.L.36.

PETRI.SERVII.SPOLETINI

DISSERTATIO

PHILOLOGICA

DE·ODORIBVS

AD

FRANCISCVM . BARBERINVM

CARDINALEM

ROMAE, Apud Franciſcum Caballum.

ↀ DCXLI

SVPERIORVM PERMISSV.

Biblioth. Coll. Rom. Soc. Jesu

BIBLIOTECA N.Z. ROMA VITTORIO EMANUELE

DIſſertationem de Odoribus Petri Seruij iuſſu Reuerendiſſimi Patris S. P. A. Magiſtri, quam ſagacius potui ſum odoratus: eamque tanquam ad Ariſtophanis Cleantisque lucernam elucubratam, atque Antiquitatis eruditionem, vel ijs maximè redolentem, quibus Bilis in naribus, omniaque mos eſt Naſo ſuſpendere adunco diſplicere non poſſe autumo. Pijs verò, benèque moratis gratam acceptamque futuram exiſtimo.

Ego Silueſter Collicola die 6. Iun. 1641.

Imprimatur.

Fr. Io. Vinc. Morenus Socius Reuerendiſs. P. M. S. P.

Eminentiſſimo Principi

FRANCISCO CARDINALI BARBERINO

PETRVS SERVIVS F.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

FACIO, quod apud Scriptorum vulgus in more poſitum eſt, E. P. vt exili & minuto Commen-

tario, nullaque ex ſe aut dignitate praedito, aut commendatione digno, ſplendorem & amplitudinem Inclyto Tuo Nomini inſcripto, comparare ſtudeam. Vix, fateor, ac ne vix quidem effugere poſſe videor temeritatis, impudentiaeue notam; qui te, aſsiduis operoſis maximiſque vniuerſi Christiani Orbis occupationibus diſtenctum, hiſce nugis interpellare audeam. Ceterùm non tam impudentia vicit, quàm

ſtu-

ſtudium cupiditaſque non quidem tua in me teſtandi merita, quae cum vix animo comprehendere poſsim, planè impudens eſſem, ſi infirmiſsimo teſtimonio profiteri vellem: ſed exiguó huic tenuique libello gratiam ac dignitatem a ſumma amplitudine tua conciliandi. Itaque non vetera ſolutum tua in me merita, E. P. ſed noua rogatum beneficia Te conuenio: quem ſupplex imploro, atque obteſtor, vt

hunc commentariolum, vere ex ſe ἐφήμερον, & quaſi Herbam ſolſtitialem, aeternum eſſe velis, Aeterno Tuo Nomini conſecratum.

LECTORI

Salutem dico, Velitationem interdico.

QVID iſtuc eſt? inquies Lector. An ſalcem tu in alienam meſſẽ inijcere audes? Minimè verò, inquam, in alienam; ſed in propriam atque domeſticam. Quid enim mihi magis propriũ, quàm ſuauiſſimum Balſami Odorem velut a populatione multorum ſartum tectum tueri? [1] *Segetes autem nullius incidam, nullius inuadam hor-*

1 Acidalius ad Velleium.

horrea: ſolùm in communi agro, vbi meßem alij fecere diuitem, paupertinum ingrediar facere ſpicilegium. Importunè,(obijcies)in campum deſcendis, & [2] *Myconiorum more non inuitatus interuenis*. Imò coactus interſum, adſumque *Pro aris & focis*; atque adeò, cum vſus veniet, [3] *Praeſto ero ad Praeſidium, ad aciem, ad periculum*. neque enim videar vnquã, vt [4] *Iſocrates, paleſtrae, quàm pugnae, magis accommodatus*. Tu verò caue, [5] *Patrium morem Academiae* imitatus, *aduerſari ſemper omnibus in diſputando* hoſtiliter contendas. Nam etſi [6] *Nunquam hoſtem, nunquam*

2 Athenæus 1. Dipnoſ.

3 Cicero pro Deiot.

4 Quintilianus lib. 10. c. 1.

5 Cicero 1. de Orat.

quam caſtra vidi: aut certè 6Cicero 2. de Orat.

7 *Nunquam acies, nunquam arma libens in praelia moui:* 7 Virgil. Aeneid.

tamen (nihil iacto)

8 *Noui equidem clypeum dextra, leuaque monere;* 8. Homer. Iliad. 8.

immo 9 *Noui probè & ipſe Et petere probris, inimicaque dicere dicta.* 9 Aeneas apud Homerum.

Itaque, ſi contumelioſè inſolenterque laceſſes,

10 *Muto pacatum in praelia vultum,* 10 Petronius Arb. in Satyr.

11 *Parata tollo cornua,* 11. Horat. in Epod.

ac12 *Reciproca tendo Condita tela.* 12 L. Attius in Philoct.

13 Ceterùm *Illud te,* ſi quis eris, *Atratine, eſſe admonitum volo: primum Qualis es, talem* 13 Cicero pro Coelio

te

te eſſe exiſtimes: vt quantum a rerum turpitudine abes, tantùm te a verborum libertate ſeiungas. deinde, vt ea in alterum ne dicas, quae cum tibi falsò reſponſa ſint, erubeſcas. Vale, ac viue, meque amantem ama, verè ſeriòque amantem: nihil enim id vetat: [14] *Nam opinionum diſſimilitudo tantùm abeſt a ſimultate, vt non ſolùm qui ſententia diſcrepant, in amore conſentiant; ſed etiam qui iudicio congruunt, ſimultates exerceant.*

14 P. Manutius in epi.

INDEX RERVM.

A

ALexandri nodus 50
Ambra examinatur 85. 99 quid ſit 111 ſemper fuit 112
An balſamo iucundior 85. An ambra compoſita in vnguentum ſuauior compoſito balſamo 88
Anethum an ſuaue antiquis 132
Arabiae Epitheta 36 Felix & Beata cur appellata 36. &c. Odorifera cur 37. Diues cur, 43. Cur odorata gignat 42
Aranciorum odium 19
Ariſtotelis opinio de odoratorum diſtantia expenditur 101 refellitur ibid. illuſtratur 39.
Arnobius emendatus 31
Auſtralis plaga, quae & cur odorata gignat 41

B

BAlſamum tripliciter in quaeſtionem venit 9. An benè oleat 9. Probatur benè olere ex antiquis 10. ex recenſior 11. omnibus odo-

ri-

ribus praefertur ibid. An ſuauius ture & myrrha 15. Suauius myrrha 56. An ſuauius ambra &c. 84. Balſami natura examinatur 116. Vnguentum e balſamo an ſuauius ambra &c. 91. 92

Braſauolus refellitur de ſtacte 77.

C

CAnis putidi odor cur diſtans grauior quàm propinquus 103.

Ciceroni lux data. 22. 124

Chriſippi ſententia examinatur 54

Cinnamòmum an ſuauius balſamo 16. quaeſtio definitur 20. An e cinnamomo fiat ſtacta. 62. 64 eius radix in templo palatino aſſeruata 63. cinnamomi olei ſuauitas 91.

D

DIogenes ait, Antipater negat 53.

Dioſcorides illuſtratus 61. 131

Diſputationi quae apta, 53

E

EXotica vnguenta quae 147

F

FRagrans & ſuaue examinatur 129. 132

G

GRonouij emendatio 24. 45
Gummi cur adijciantur vnguentis 22.

H

HEinſij verſio obſcura 66. eius laudes 67

L

LAmbinus refellitur de ſtacte 65
Lucilij locus emendatus 147

M

MArtialis illuſtratus 45
Margaritae vbi naſcantur optimae 45
Mathiolus refellitur 77
Moſchus examinatur 109. ſemper fuit 113. vnde naſcatur. ibid. Moſchi effoeti reſtituendi ratio 128
Murrha quid 125
Mures vngulae mulinae nidorem odio habent 19
Myrrha odoratiorem balſamo habita 15 multa de myrrha 52. &c. An ſuauior balſamo. 52. cur nomen dederit vnguentariae 55. Quotuplex 69. forma 73
Μυρεψικὴ vnde dicta 53. 54

Odo-

O

ODorum ſcientia cur difficilis 2. odores alij, alijs iucundiores 18. quos quiſqne oderit 18. ad odorem creandum quae requirantur 40. doſis caput eſt in odore 88. 93 Odor mixtione fit 89. 115 longe diſſitus cur gratus 101. cur & qui grauis 103. Odorara ſponte prodeuntia ſuauiora, & cur 60 vario modo olent 100
Olei nomen quid Homero 140. olei communis odium 19

P

PAlatus conuiuarnm diuerſus 18
Pancirolus reprehenſus 122
Piper in Italia 52
L. Plotius vngnentorum odore proditus 120
Plinius illuſtratus 61. defenſns 116. accuſatus 137
Pomponius Iuriſconſult. emendatus 122
Pomorum odium 19
Pompeij Mag. obtrectatores 7

R

REſina cur adijciatur vnguentis 22
Renodaeus laudatus 79
Sabini quod volunt, ſibi ſomniant 50
Sabaei odoribus ſtupefiunt 38
Scarabaeus roſas odio habet 19
Salmaſius laudatus 70. eius opinio improbatur ibid.

Se-

Serapion refellitur 77
Serpentes galbanum odio habent 19
Septentrio plantas inodoras gignit 40. & cur.
Stacte examinatnr 56. vnde naſcatur 57. 59 an ex myrrha & quomodo 57. 58 àn duplex 61. an e cinnamomo fiat 62. Stacte quid Salmaſio quid plaſte 70. quomodo fiat. 71. an bene oleat 77. an idem ac ſtyrax liquidus 77. quid verè ſit 80. an ſuauior balſamo 82. eſt odoratiſſima 80
Suuaue & fragrans examinatur 126. quid ſit. ibid. 132.

T

TAubmanus refellitur 67
Theophraſtus expenditur 65. iterum expenditur 69. illuſtratur 65. iterum illuſtratur 132. adhuc illuſtratur 72, conuertitur. 66. iterum conuertitur 77. refellitur 101
Turnebus reijcitur 66
Tus odoratius balſamo ex aliquorum ſententia 15. an reuerà odoratius 20. odore non eſt nobile 23. epitheta eius 24. Cur rarum Propertio 24. cur vile 25. turis etimologia an a θύειν 28. deriuatio & orthograohia 29. in ſacris cur adhibitum 31. tus magorum quid 33. vbi naſcatur, & an in ſola Arabia 48. in India, in Aegypt, in Aethiopia 49. in Lydia 52. inciſione formam acquirit 73. turis cortex an fragrans 131

V &

V

V & Y apud Latinos commutatio 124
Varronis laudes 30
Victorij emendatio comprobata 124
Vnguenta ceram an terram oleant ex Cic. 22
Vnguentorum odor vnde 93. noſtratia Hiſpanis praeſtantiora 94. ex balſamo ſuauiora quam ex ambra 89. 97 Vnguentorum antiquorum praeſtantiora quae 118. 141 in eis ſex ſunt notanda 121. ſicca diapaſma dicta 123 omnibus partibus adhibita 126. aliqua cur non odorata 136. cur galbanum &c. recipiant 136. Iliacis temporibus contra Plinium 137. quibus partibus adhibita. 142 luxus 143. apud quos populos maxime in vſu 144. Romae prohibita 146. Athenis 147 cur inſuauia recipiant 127
Vnguentarij veteres cur ambram & moſchum non vſurpauerint 110.

Z

Zibethum examinatur 99. 104 quo modo extrahatur 105 non ex irato animali. 107. fricatum bene olet 99. cur. 101. animalia Zibethi Romae permulta. 108

Balſami Odor, Cinnamomi, Stactes Ceterorum:

Veterum & Recentiorum Vnguenta:

Ariſtoteles, Theophraſtus, Dioſcorides, Galenus illuſtrati:

Ciceronis locus reſtitutus, Lucilij correctus, Pomponij I.C. emendatus:

Plinius quà explanatus, quà defenſus, quà notatus:

Multa Recentiorum animaduerſa, Antiquorum perpenſa multa.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SAEPE conſultus, quid ſentiam de Balſami Odore, deque veterum &

recentiorum Odoramentis; ſaepiusque ab amicis hortatus, vt ea, quae in otio & laxamento a medicina facienda cõmentatus eſſem, literis conſignarem; haeſitaui ſemper, & multis de cauſis me ipſe a ſcribendo hactenus reuocaui. Et primò quidem illud mihi negotium exhibebat non mediocre, quòd ea de re ageretur, quae ſenſu potius, quàm ratione aeſtimanda, longè tamen eſſet a ſenſibus diſſita. neque enim balſamum, aut antiquorum vnguenta nobis praeſto ſunt, quae ſenſu expendere, atque di-

diligentiùs explorare poſſimus. Deinde verò difficultatem rei mirum. in modum augebant eae, quibus diſtineor, occupationes. totus enim ſum in medicina facienda exercendaque, ac nihil meum iucundiùs oblectat animum, ſuauiùsque demulcet, quàm πρακτικὴ, καὶ ποιητικὴ, ipſa nempe exercitatio, curatioque morborum. Ad illam verò medicinam theoricam, quae verè ἀκροαματικὴ, atque ſubtilior, penitusque a ſenſu ſeiuncta, intenta ſolùm mentis acie comprehenditur, quaeque mihi adoleſcenti

ac iuueni mel ac deliciae ſuit, animum referre vix poſſum, nihil ferè amans, (vide genij viciſſitudinem) niſi quod morbos, quod aegros, quod horum hoſpitia non ſapiat. quem amorem, laude profectò & commendatione dignum, inſerere ſtudiosè contendo in omnium eorum animos, qui me & in Noſocomio S. Spiritus practicam medicinam exercentem, & in Romano Gymnaſio Theoricam, vt vocant, Ordinariam profitentem frequentes conueniunt. Demum vrgebat me, vel tardabat po-

potius, ac ferè impediebat vix ferenda imperitorum inſcitia, malitiaque improborum verè inſidioſa: quibus illud vnum ſummae & anxiae curae eſt, vt eos, qui aliquid vltra crepidam ſciunt, quique otium grauioribus curis ſubreptum, in literis honeſtè tranſigunt, ſcarpant, ſugillent, & per peciem laudis callida obtrectatione lacerent. Nimirum quiduis aliud, cui detrahere vehemẽter ſtudent, honorificè tribuunt, quàm practicae medicinae ſcientiam. optimos eius mores imprimis vafrè, & malitio-

sè commendant, ſummum ingenium, induſtriam ſingularem, omniſque generis literaturam laudant, exornant, amplificant, &, ſi Dijs placet, etiam ad caelum extollunt. Sed vnum illud, inquiunt (en venenũ, ſimulatis laudibus & ad nocendum compoſitis tectum) in eo viro dolendum eſſe, Genium nempe & ingenium literis addictum & inuolutum, atque a medicina facienda animum proinde alienatum. Mehercule hi longè nequiores ſunt Pompeij Magni obtrectatoribus, qui cum in puriſſi-

ma eius vita nullam reperirent labem, qua culparent eum, atque perſtringerent, eo tantùm nomine accuſarunt, quòd *Digito caput ſcalperet*. Sed hos, ſimilesque nebulones *Dij monerint meliora atque amentiam auerruncaſſint*. Qui verò fortes, & cupidi ſumus *Amici, quod factum eſt futile, nos feramus fortiter*. neque enim ſperandum eſt, vt eorum corrigatur natura:

Ammianus lib. XVII.

Pacuuius in Chryſc.

Ennius in Phoenice

Ante, opinor, *lupos rapient haedi, vituli ante leones;*
Delphini fugient piſces, aquilae ante columbas.

Valerius Cato in Diris.

Feramus igitur, & factum infectū putemus. Haec sũt,

Lector, quae me a ſcribēdo deterrebāt ac planè dehortabātur: ſed multorum ſuaſionibus victus, Phylologica de Odoribus exploratum praemittere decreui, vt his, quid improbi, quid probi cenſeant, renunciātibus, de Phyſico Odorum Commentario, cum ab aſſiduis medicinae faciendae occupationibus aliquid otij impetrare potero, arctiſſimumque illud vinculum (heu medicorum conditio) quo curandis aegrotis adſtringimur, paulultum laxare per ſalubritatem annique tempus licebit, ſtatuere poſſim.

Tri-

Triplex autem de Balſamo hìc philologicè potius, quàm phyſicè tractanda quaeſtio eſt: prima *An benè iucundèque oleat*: altera, *An ture, myrrha, ceteriſque ſimilibus ſuauiorem ſpiret odorem*: tertia, *An iucundiùs oleat ambra, moſcho, zibetho*.

De prima ita cenſeo: Qui negat (negat autem non vnus) balſamum benè ſuauiterque olere, profectò meridie

Oſtendi ſolem poſtulat ille ſibi.

Balſami odor eximius ex antiquis.

nã antiqui omnes, omneſque recentiores, qui balſamum tractarunt, odorem eius maximè commẽdant.

Ale-

Alexander Magnus in epiſtola ad Ariſtotelem ſcribit ſe vidiſſe *Balſamum cum optimo odore* : Andromachus apud Galenum, *Odoribus*, ait, *inclyta ſemper Balſama*: Theophraſtus, balſamum *Odorem infert eximium, & copioſum*: Solinus, *E plaga eximiae ſuauitatis gutta manat*: Flauius Ioſephus, *Balſamum vnguentorum omnium longè praeſtantiſſimum*: Plinius, *Omnibus odoribus praefertur balſamum*, & *Succus è plaga manat ſuauitatis eximiae*. Quibus omnibus aſſentitur Galenus, Pauſanias, Dioſcorides, Strabo, &, ſi quid hoc ad rem pertinet,

Lib. I. de Antidot. cap. VI.

Lib. 9. Hiſt. cap. VI.

Polyhiſt. cap. XXXIIX

Lib. XV. cap. V.

Lib. XII. cap. XXV.

net,

net, Martialis, Virgilius, ceterique ſexcenti, quos breuitatis cauſſa praetermitto.

An fortaſſe antiquis tantùm benè olebat? qui noſtra vnguenta, ex ambra, moſcho & zibetho ad ſummam ſuauitatem condita, nuſquam odorati, Acutè ſolùm olentia (quae Rondeletij multorumque eſt opinio) ignauiterque fragrantia iucundiſſima putabant. Minimè gentiũ. nam etiam noſtratibus, ſiue philoſophis, ſiue vnguentarijs, quorum nares vnguento ambraceo delibutae ſunt, balſamum ſuauiſſimè olet.

Al-

Alpinus oculatus, imò naſutus teſtis (nam ſuccum vel ex ipſa planta manantē odoratus eſt) *Suaui odore, eximiaque fragrantia* praeditum teſtatur: Veslingius, & ipſe *Teſtis & ſpectator viuus, & praeſens*, balſamum eſſe profitetur *Odoris ſuauitate gratum*: Stephanus Mantegaza in Relatione Itineris Hieroſolymitani vernaculo ſermone conſcripta, *E plaga gutta manat admodum lucida, & odorata, quæ verum balſamum eſt*: Kornmannus, *Gutta mirè fragrans ſcaturit ex ruptura*: Sebaſtianus Munſterus, Pauſaniae verbis vſus

Io Dialogo & Med. Aegypt.

Ad Alpinū.

Lib. I. cap. XXIV.

ſus, viperae, inquit, *Veſcuntur ſucco balſami ſuauiſſimo:* Iouius, *Ex arbuſculis liquor omniũ odoratiſſimus reſudat.* Quare non minùs alienum eſt de ſuaui praeſtantique odore balſami dubitare, quàm *In ſcyrpo nodum quaerere*, aut *Maculam in Sole*. Aduerſus tàmen eos, qui dubitant, illudque, tot tantisque auctoribus minimè credẽtes, de odoris ignauia aut inſuauitate poſtulant, haud importunè occurrit illud M. Scauri: qui, a Vario accuſatus, interrogauit Quirites: *Varius Sucronenſis ait, M. Aemilium Scaurum, mercede condu-*

Lib. VI. Geograph.

Lib. XVII. Hiſtor.

Terentius in Andr.

ctum

ctum Populum Rom. prodidiſſe: *M. Aemilius Scaurus huic culpae ſe affinem eſſe negat. Vos vtri creditis, Quirites?* Nominato tantùm actore & reo, populus accuſationem repulit. Tu Lector, conferto ſodes balſami ſuauitatis auctores & vindices cum oppugnatoribus, & de tota re ſtatue ac planè decerne. Ergo, inquies, ſunt, qui in balſamum malè animati, vi omni, ac facultate id exuere contendant? Sunt profectò: quos ſi audias, nobiliſſimus hic loquor, eximius ac precioſus, & ab omnibus populis, ſcriptoribus

bus omnibus, omniſque generis hominibus perpetua praedicatione commendatus,

Veteris famae vix tibi ſigna dabit.

C. Laberius in Athenas.

Sed de re perſpicua ſatis, imò plus ſatis; ac bono facilique homini verè nimis. Itaque

An balſamum ſuauiùs ture & myrrha oleat, ſecundo loco propoſitam quaeſtionẽ accuratiùs, pluribuſque tractare, aggredior. Tus odorũ ſuauitate balſamo praeſtare; atque adeò myrrham non balſamum primas ferre, cenſent viri docti, lite-

An balſamũ ſuauius ture & myrrha?

ris-

riſque mandarunt. Quare de re etiam atque etiam ipſe conſultus anxièque percunctatus, illud candidè & ſine fuco primò reſpondere conſueui, mirari me, (obiter id quidem, non tamen inutiliter praemittebam) cur cinnamomũ etiã balſamo non praeferant: ſiquidem *Odore hoc omnia vincit*, vt eſt apud auctorem libri ſimpl. Med. Odore nempe grato ſuauique: nam ſexcenta penè ſunt, quae grauiùs acutiùsque olent. Imò *Omnium rerum eſt odoratiſſimum*, vt ibidem ſcriptum eſt. Neque Galenus diſ-

Cinnamomi præſtantia.

diſſentit lib.de Ther. ad Piſ. vbi cinnamomum habere ait *Odorem vehementer redolentem, Odoratuque ſuauiſſimum eſſe*; & lib. 1. de Antid. *Inexplicabilem praeceteris bonum quendam odorem ſpirare*. Neque dicas odoratiſſimum eſſe non omnium odoratorum, ſed aromatum tantùm; quia etiam balſamum ferè inter aromata cenſetur lib. VII. meth. cap. IV. Dicerem in re, difficili nodo implicata, cinnamomum olere ſuauiſſimè omnium, in Arabia patrio ferè ſolo naſcentium aromatum; non ſuauiùs balſamo, quod Galeno in Arabia

Cap. XII.

Balſamum aroma eſt.

Galenus explicatus.

bia fortè non naſcitur. Diceerem, cinnamomum Galeno non alijs meliùs redolere. nam vt *Diuerſus eſt conuiuarum palatus*, ita olfactus diuerſus. *Non enim idem odor gratus omnibus*, vt ait Theophraſtus lib. vi. de cauſ. Plãtar. cap. v. Et alijs quidem alia iucundiùs odorant: ambra nõnullis, alijs moſchus, zibethum alijs, roſa, citrum, ieſeminum, cetera. Imò aliqua ſunt, quae nonnullis benè quidem, alijs grauiter oleant. Noui pediſſequum, qui a roſarum odore adeò abhorrebat, vt ijs animo deficeret. Iuriſconſultum, qui

Plautus.

Miranda olfactus diuerſitas.

fra-

fragis aeſtuaret exudaretque Barbitonſorem, malis arancijs. Auctor eſt Cromerus Vladiſlaum Iaiel. Poloniæ Regem pomorum odores ferre non potuiſſe: idem de Ioanne a Querceto Fráciſci I. Regis Galliarum a Secreteris narrat Bruyerius. Hoſtius Comitem quendam olei communis odore in ſyncopen agi. Scaliger muſcas ſulphurem, ſerpentes galbanum, vngulæ mulinæ nidorem mures maximè odiſſe. Theophraſtus a roſis cantharum, vultures ab vnguentis laedi, atque perimi. Verè igitur

Fragarum, Aranciorũ Pomorum odium.

Olei odiũ & aliorum.

Petronius Arbit.

Non omnibus vnum eſt
Quod placet: hic ſpinas colligit ille roſas

Dicerem tertio cinnamomum lignum balſami ligno, non ſucco ſuauiùs olere. nam hic *Omnibus odoribus praeſertur*, Plinio teſte. Dicerem demum, vel dico potius, optimum cinnamomum *Inexplicabilem prae ceteris* ſuis ſpeciebus, quarum ſex meminit Galenus, *bonum quendam odorem ſpirare*. Quod ſi obiter dicta, indicta velis, libenter te dicentẽ audirem. neque enim *Narrabis aſello fabellam ſurdo*.

Cinnamomi ſpecies ſex.

Horatius.

De Ture autem, quod *Prora*
&

& puppis eſt, quid cenſendum? An balſamo ſuauiùs olere? Profectò ſi oleret ſuauiùs, in condiendis vnguentis paſſim & vulgo fuiſſet vſurpatum, cum magna vis eius vbique ſemper praeſto fuerit. At apud Plinium, Theophraſtum, Dioſcoridem, Galenum, & alios, qui vnguenta condierunt, vel condita meminerunt, nũquam Tus video aut adhibitum, aut nominatum. Tempore, inquies, Athenaei in vnguentum vſurpatum. Vel ex hoc igitur coniectare licet, imò apertè intelligere, vt nobis, ita

Tus non ſuauius balſamo.

Tus in vnguentum non vſurpatum.

Quãdo primum vſurpatum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

etiam antiquis tus odore non fuiſſe nobile. neque enim tot ſaeculis ad Athenaeum vſque vile iacuiſſet & nunquam operarium. Neque verò ab vnguentarijs neglectum fuit, quippe gummi, aut reſina, quia & *Reſina, & gummi adijciuntur ad continendum odorem in corpore vnguenti*, vt eſt apud Plinium lib. XIII. cap. I.

Reſina cur vnguentis addita.

Vnde firmare quis poſſet Brodaei coniecturam lib. IV Miſcellan. cap. V. vbi Ciceronis loco, Vnguenta *magis laudari, quae terrā, quā quae crocum olere videantur*; pro *Terram* Ceram reſtituit: *Cera*, inquiens, *vn-*

Cicero III, de Or. reſtitutus. cap. V.

vnguentis addita, ne penitus diſfluerent. Sed hæc vt παρέργως hoc in loco, ita in alio fortaſſe diligentiùs ac dedita opera, cum alterum Plinij locum e lib. XVII. cap. V. examinabimus.

Accedit autem eò, quòd Plinius accuratè Tus deſcribens, ac præcipuas omnes eius qualitates ſedulò enarrans, nullam odoris mentionem facit: Balſami verò cum meminit, *ſuauitatis eximiae* eſſe ait. Imò verò antiqui omnes ac praeſertim Poetae, qui in epithetis multi eſſe ſolent, eaque moroſè indagãt, adhibent- Plin. lib. XII cap. XIV. Tus odorẽ non laudatum. Turis epitheta.

que ad faſtidium vſque, quiduis aliud, quàm odorem, turi tribuunt. Tibullus *Pia tura* appellat. Statius *Eoum tus*, Virgilius *Maſcula tura* & *Tus Panchaicum*. Ouidius *flauum tus* & *Votiua tura*. Propertius *Blandum tus*. Martialis *Pinguia tura* & *Exta tura* (*exta cruda* recte emendat noſter Gronouius) Horatius, Cornel. Seuerus, Lucanus, Statius, & Seneca *Tura* ſine epitheto. Propertium fortaſſe obijcies, qui lib. II. Eleg. XIX. tus *Rari* cognomento decorat:

Turis epitheta

Atque ibi rara feres inculto tura ſacello.

An

An *Rara*, quia quot mẽſibus adhiberetur? Tibullus, Tus cur Rarum dictum

At mihi contingat patrios celebrare penates,
Reddereque antiquo menſtrua tura Lari. Eruditio.

An potius, quia quotannis? vt eſt apud eundem,

Hic ego, patremque meum luſtrare quotannis.

Ita profectò: nam *Rarum* Propertio non deſignat aut praeſtãtiam, aut nobilitatẽ cum tus apud eum omnino vileſcat lib. II. Eleg. x.

Vilia tura damus.

Vile autem, quia verè apud priſcos vileſceret, aut certè quia copioſum & vni- Tus cur Vile.

cui-

cuique promptum, vel maximè inopi, vt *Vilia poma*, & *Vilis Phaſelus* apud Virgilium, vtrumque ſanè turi maximè detrahit. Scaligerum fortaſſe obijcies, qui in Commentario in Aetnã Cornelij Seueri ad illud

Vile quid.

Virgilio.

Cornelius Seruerus emendatus.

Surgit adoratis ſublimis fumus ab aris:

Meliùs, inquit, *Odoratis propter turis incenſum*. Probo ſanè emendationem, veneror auctoritatem tanti viri, *Quo noſtra ætas* (ſunt Bulengeri verba) *neminem maiori ad literas genio ingenioque tulit: & fortè anteacta ſaecula parem omni doctrinarum genere non habuerunt*

Scaligeri laus.

cu-

cuiuſque doctrina adeò varia & multiplex fuit (cum de Scaligeris loquor, non poſſum me temperare) vt Caſaubonus ſcripſerit, *Nihil eſſe, quod diſcere quiſquam velit, quod Ioſephus Scaliger docere non poſſit*: quem demum vt δαίμονα & numen aliquod omnium diſciplinarum colunt omnes atq; ſuſpiciunt, qui de literis benè ſentiunt. At non vereor, vt Ioſephus a Iulio patre diſſentiat, qui de *Subtilitate* ſcribit, Dijs bonos malosque odores fuiſſe gratos; adhibitosque ſuffitus tam benè, quàm mediocriter & malè olentes, vt paul-

Scaligero quantũ tribuat Caſaubonus.

paullò poſt ſcribam.

Tus, inquies (quod ſanè multoties mihi obiectum fuit) ἀπὸ τοῦ θύειν deriuatū eſt, quòd propter ſummam odoris ſuauitatem in ſacris adhiberetur. Ego quidem in deriuatione ſatius eſſe puto Varronem ſequi, latinitatis ſummum & probatiſſimum auctorem, Seruium, Iſidorum, Priſcianum, Cariſium nobiles Grammaticos, qui a Tundendo illud deriuant; quòd tūderetur & veluti a ſcobe atq; appluda, quibus ex arbore exſudans adhæreſcit, legeretur prius, quàm adhiberetur: ac prope-

Turis etimologia.

Turis orthographia.

pte-

pтereà ſine adſpiratione ſcribendum apertè iubet Cariſius lib. 1. Inſtit. cui aſſentitur perantiquus Tibulli Vaticanus codex,& celebratus ille Virgilij Carpenſis, atque Scaliger De Cauſis, & Chriſtianus Recmanus de Orig. Linguæ Latinæ , [illegible] [illegible] . Iam ſi ἀπὸ τοῦ θύειν deductum peruicaciter contendas, ego ſanè *Non contendam nugis armatus*, neque *Rixabor de lana caprina* : ſed tria moneam. primum vel eos, qui libentiſſime ἑλληνίζουσι, in hac deriuatione animo trepidare, & quaſi incertos hæſitare. nam Xyſtus Betu- Horatius.

le-

leius ad Lactantium Firm. *Tus*, inquit, *niſi barbara vox ſit, a θύω deducere malim.* Alterum temerarium penè eſſe, a tot tantisque latinitatis auctoribus de latinitate diſſentire: praeſertim a Varrone, cui Cicero ſumma in Academicis, ampliſſimaque tribuit, quem πολυγραφώτατον in Epiſt. appellat, ac *Diligentiſſimū inueſtigatorem antiquitatis* in Bruto: quem *Omnium ſacilè acutiſſimum, & ſinè vlla dubitatione doctiſſimum*, ex Cicerone Lactantius: *In literis atq; vita hominē fide multa* A. Gellius, *Romanorum eruditiſſimū* Quintilianus. Tertium eſto a θύω,

Varronis elogia.

lib. I. cap. VI. Inſtit.

lib. XVII. c. XVIII. lib. X. c. I.

θύω, hoc eſt, a *ſacrifico* tus deriuare: nego tamen ſuauiùs prop̃tereà balſamo redolere: nam, vt dicitur, *Nihil Graculo cum fidibus*. In ſacrificijs autem adhibitũ non *Idcirco, quòd odoratus habeat ſuaues, & narium commulceat ſenſum, reliqua verò ſint aſpera, & ob cauſam offenſionis excluſa. Habent enim Dÿ nares, quibus ducant aëreos ſpiritus? vt penetrare illos* (illas lego, licet Vrſinus, Helmenhoſtius, & Gelenius aliter ſentiant, vnius literulae commutatione ſententia clariore reddita) *poſſint nidorum differentium qualitates?* Sed quia praece-

Tus in ſacris cur adhibitum.

Arnobius lib. VII.

Arnobius emendatus.

te-

teris fumificum. nam etiam exiguum incenſum in copioſum exhalat fumum, ſurſumque vna cum precibus ad caelum liberrimè efferri videtur : vt propterea in Pſalmo CXL. ſcriptum ſit: *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo:* & a Tibullo lib. III. Eleg. III.

Tus maxime fumificum.

Quid prodeſt caelum votis impleſſe Neaera?
Blandaque cum multa tura dediſſe prece?

ab Ouidio lib. VI. Metamor.

Turaque dat ſanctis, & verba precantia flammis.

& lib. IX.

Tura dabat primis & verba

pre-

precantia flammis.
atque IV. de Ponto.
His ego do toties cum ture precantia verba.
ac tandem a Dione lib. XLI.
Ture accepto, precibusque eius rei ergo factis, ipſum tus, vt ſecum eas preces deferat, [ad ignem] proÿciunt. Itaque Tus Magorum apud Euangeliſtam aptiùs interpretatur a Riccardo Montagutio Tomo I. de Originibus Eccleſ. *Ardens oratio*, quàm ab Auguſtino Ambroſio & Petro Chryſoſtomo ipſe Deus. Iam verò haud temerè negare poſsē, quia tus a θύειν deductū eſt, a ſacrificare proinde deriuaſ- Tus Magorum quid?

θύειν quid ſignificet. ſe: *θύειν enim græcè idem atque θυμίαμα. Veteres græcè θύειν non pro ſacrificare, ſed ἀντί τοῦ θυμιᾶν ponebant.* Quare *θύον Græci vocant genus ligni odorati, a ture diuerſum.* vt ex Dionyſio docet Salmaſius ad Solinum. Et Euſtathius ad Homerum eandem ſignificationem probans ait, θύω quid Homero. *Apud Poetam θύω idem eſt ac θυμιάω*, hoc eſt, ſuffitum facio, fumum edo gratum ingratumue, vt θυμιωμένου κέρατος cornu facto incenſu, cornu ve ſuffitu apud Lucianum. Quauis igitur ratione turis etymologiam ſpectemus, intelligere non poſ-

poſſumus, nec vllo ſuſpicari modo, id ſuauitate odorum balſamum æquare. Quibus ſi addantur quae a Scaligero Exercit. CCIII. ſcripta ſunt, res omnino palam erit: *Ipſi verò Dij tam placantur odoribus, quàm nidoribus:* & Exercit. CIV. *At odor diuina res eſt. Tam bonum, quàm malum intelligo. Suffitibus veteres profitebantur aëris, locorumque naturam aptam reddi ad numina ſuſcipienda.*

Odores in ſacris,& nidores adhibiti.

Neque verò Arabia, vt aliqui opinantur viri docti, literisque mandarunt, Turis, praeſtantia eximioque eius odore dicta eſt *Felix Bea-*

Arabiae cognomina non ex ture.

Arabia cur Beata,& Felix dicta. *ta, Odorifera, Diues*. nam *Beata* quidem & *Felix* appellata tum comparatione cum Deſerta, tum aliorum maximè aromatum copia, atque odoribus, *Quos creat plurimos*, quoſque ſola fert vberrimè, Beatè ac Feliciter: vt propterea ſcriptum ſit ab Andromaco apud Galenum: *Diuite felix rure Sabæus:* Aut certè *Illo ſitu felix*. nam quaſi *peninſula inter duo maria Rubrum, Perſicumque procurrens quodam naturæ artificio ad ſimilitudinem Italiæ mari circunfuſa*, caeli terrae maris ingenti beneficio Beata & Felix eſt, verè εὐδαίμονα, atque ὄλβιος, vt

Plinius.

De Antidot.

Plin. lib. VI. cap. XXIIX.

vt a Solino & Dionyſio dicitur. *Felix* etiam *appellatur Arabia falſa & ingrata cognominis, quæ hoc acceptum ſuperis ferat, cum plus ex eo inferis debeat.* At verò *Beatam illam fecit hominum in morte luxuria, quae Dijs intellexerat genita, adhibens vrendis defunctis.* Imò Seneca beatitudinem cinnamomo acceptã refert: is enim *Cinnamis ſyluas Arabum Beatas vidit* in Oedipo. *Odoriferam* autem appellatam eſſe non aut ſolo aut praecipuo ture, ſed ſexcentis alijs, ture magis ſuauiusque redolentibus, quis dubitat? *Paſtor odoris Arabs*, ait Propertius

Plinius lib. XII. cap. XIIX.

Arabia cur dicta odorifera.

lib. III. & Tibul. lib. II.

Vrantur pia tura focis, vrantur odores,
Quos tener e terra Diuite mittit Arabs.

Arabia ferax odorũ.

Adeò ferax eſt Arabia diuerſarum rerum odoratarum, vt Strabo ſcripſerit Sabæos odoribus ſtupefieri; vt feratur adagio Ἀραβικῶς ὄζειν, *Arabicè olere*; vtque Plinius maximè miretur, *Peregrinos ipſam* (Arabiam) *mirè odores, & ad exteros petere. Tanta mortalibus ſuarum rerum ſatietas eſt, alienarumque auiditas*. Vnde lucem non mediocrem haurire poſſumus, qua tenebras, Ariſto-

Sabaei odoribus ſtupefacti.

Plin, lib. XII cap. XVII.

te-

relis loco ab Septalio obdu-ctas, expellamus. Ad ſe-cundum Problema lib. XII. I. haec habet, alioqui doctiſ-ſimus, mihique eximia do-ctrina animo meo cariſſi-mus Ludouicus Septalius: *Sic Arabiam & Lybiam ob exceſ-ſum ſiccitatis vix odorata hoc in loco producere ſcribit* Ariſtote-les. Profectò praeſtantiſsi-mus Commentator & a ve-ritate aliena ſcribit, & Ari-ſtotelis ſententiae, quam ex plicandam ſuſcepit, contra-ria. Aliena quidem a veri-tate, quia Arabiam odora-tiſſima gignere, ſatis inter omnes conſtat, vel a nobis

Septalius reprehenſus.

mox productis teſtimonijs. Contraria verò Ariſtotelis ſententiae, quia hoc reuerà ſibi vult ibi Philoſophus, Ad odorem creandum calido humidoque opus eſſe: calore quidem non exiguo, humido verò exiguo ac moderato. vt enim plantae humor in odorem temperetur, neceſſe eſt, vt & calor praepolleat, & humor vinci, ſubigi, & coqui commodè poſſit. Ex quo fit, vt in regione ſeptentrionali, vbi languet calor, humorque abundat & affluit, inodora ſint omnia, quae ex terra naſcuntur. Neque verò

Ariſtoteles explicatus.

Ad odorem quæ requirantur.

Cur in Septentrione odores non giguantur.

rò exiſtimandum proptereà eſt, humorem eſſe debere omnino exiguum, quia ſi talis ſit, exſucca erit terra, ab eaque nata arida, exiccataque, ac planè inepta, vt vaporem fundant odore ſuauem. neque enim a calore coquitur exiguus ille humor, ſed potius exuritur. Quarè in Africa, ſicca exuccaque meridionali regione, quae ex terra naſcuntur, inodora ſunt. Contra verò accidit in Arabia, quae ad orientē ſolem vergit: ſuccoſa enim magis eſt & humecta. nam calor praepollens terram, moderato humo-

Africa cur odorata nō gignat.

more perſuſam, benè coquit & ſubigit, ex eaque nata in ſuauem odorem condit ac temperat. Ne pigeat ergo, vt omnia tibi apertiora ſint, ipſum loquentem Philoſophum audire:

Arabia cur odorata gignat.

Etenim quae parcè humida quendam in modum recaluerint, odorata redduntur. humor enim coqui calore nimirum poteſt. Qua de cauſſa totius quoque orbis terrarum quæ ad ſolem orientem ſpectant, odoratiora exurgunt, quàm quæ ad ſeptentrionem: & eorum ipſorum, quae ad ortum plus vergunt, quàm quae ad meridiem, eo quòd loca Syriae & Arabiae pleniora ſunt atque ter-

Ariſtotelis ſentẽtia de regionibus odoriferis.

re-

renoſiora. Africae verò arenoſa ſiticuloſaque. Nec enim humorem nimium ineſſe oportet (concoqui namque nimius non poteſt) nec nullum: ſic enim nullus vapor inde gigni poteſt. Ariſtoteles igitur ſeiungit, quod ad odores ſpectat, Arabiam a Lybia, quam Septalius coniungit; eamque *Odoriferam* eſſe ille ſcribit, quam hic inodoram profitetur. Sed videor abripi ex philologicis ad phyſica, explicandae cauſa Ariſtotelis ſententiae. Hactenus igitur haec: ad Arabiam reuertamur: quae nuncupata demum *Diues* eſt, quia Arabes *Commercijs*

Septalius in quo diſſentiat ab Ariſt.

Arabia cur diues nuncupata.

Stu-

ſtudent, aliena non emunt, vendunt ſua. non enim merces mercibus, ſed auro commutant. Peculiariter verò *Siluis diuites* ſunt Arabes, vt Solinus ſcribit: quod confirmare videtur Tibullus, *Odoratae diues Arabs ſegetis*; & Apuleius, *Odorum diuites Arabas*: imò odoribus: vt proptereà inter eos Plinius meritò ſcribat, *Sabaeos eſſe ditiſſimos ſiluarum fertilitate odoriſera*: & auctor Herculis furentis (quiſquis is ſit, Seneca aliuſue)

Solinus ca. XXXVI.

Plin. lib, VI. c. XXVIII.

Diues Sabaeis colligit truncis
Arabs.

Trunci autem Sabaei ma-

xi-

ximè ſunt balſami plantae. Martialis

Lapſa quod externis ſpirant opobalſama truncis.

Martiali à Gronouio lux data.

ſic enim legendum eſt ex doctiſſimi Gronouij emendatione: alioquin ſententia inextricabilis eſſet, vt Gruterus fatetur. *Mare* etiam *diuites* ſunt Arabes, eodem Solino teſte: *Ex illo namque margaritas mittit* ad ceteras omnes regiones, quae *Praecipuè laudantur*, vt auctor eſt Plinius. nam ſicut

Solinus ca. XXXVI.

Plin. lib. XII. cap. XIIX,

Non omne mare generoſae fertile teſtae,

Horatius.

ita non cuiuſuis precioſae gemmae. Demum *Auro,*

me.

metallis, agrorum riguis, mellis, ceraeque prouentu maximè locupletes & opulenti habentur Arabes, ſi Plinio credimus.

Caeſius reprehenditur.

Cum igitur Arabia neq; ex Ture ſolo, neque praecipuè ex ture ea, vt Caeſius ait, ſibi nomina aſciſcat, planè alienũ eſt, quod inde intelligi poſſe nonnulli viri docti arbitrantur, Balſamo Tus odoris ſuauitate praeſtare.

Quaeſtio de Turis natale ſolo.

Antequam verò a ture diſcedamus, illud haud importunè de eius natale ſolo in quaeſtionem vocamus, *An in ſola naſcatur Arabia*.

res

res eſt profectò difficillimo implicata nodo, quam nullus, quod ego ſciam, explicare tentauit. Et quidem, ſi Solino credimus, *Arabia ſola tus mittit*: quod ipſum Plinius antea teſtatus fuerat his verbis: *Tura praeter Arabiam nullis, ac ne Arabiae quidem vniuerſae* natura largita eſt, ſed ei ſolùm regioni, quam Sabaei incolunt, vt eſt apud Virgil. lib. II. Georg.

Tus vbi naſcatur Solino cap. XXXVI.

Plin. lib. XII. cap. XIV.

India ſolà nigrum
Fert ebenum: ſolis eſt turea virga Sabaeis.

Quis, obſecro, non crederet tantis viris, verbis tam

aper-

apertis loquentibus? Sed opportunè mihi haec perpendenti in mentem venit Ἐπιχαρμεῖον *illud* apud Ciceronem, *neruos atque artus eſſe ſapientiae, non temerè credere*. nam Dioſcorides, Strabo, & Statius (pares enim paribus oppono) contrarium profitentur. & Dioſcorides quidem *Indicum tus*, inquit, *ſilueſcit & colore liuet*: & Strabo *Tus optimum apud Perſiam naſci* ſcribit lib. XVI. Statius IV. Siluarum I.

De Petitione Conſulatus.

lib. I. cap. LXX.

Prope finẽ.

Aut tus Niliacum piperque ſeruant.

Niliacum autem Ægyptiũ potius intelligit, quàm natum

tum in Prouincia illa Iſidi contermina: vt idem *Pecus Niliacum*, Lucanus *Vrbs Niliaca*, C. Pedo Albinouanus *Niliacae Carinae*, P. Varro Atacinus *Niliacus tumulus*, Martialis *Ora Niliaca, Acetum Niliacum, Ferae Niliacae, Lens Niliaca*. Ijs verò accedunt recenſiorum geographorũ teſtimonia, præſertim Magini Tab. XXXII. *Ebenum quoque arborem & ipſa* (India) *habet & in praeruptis petris arbores quidam tus exudant*. Cardanus etiam lib. VIII. de Subtil. Tus in Aetiopia quoq; naſci ſcribit. Magna profectò auctorum diſcrepantia,

Niliacum quid.

In eleg. in Mecenatis obitu.

In Tumulo Pompeiorum.

Tus in India naſcitur.

Tus in Aetiopia naſcitur.

vt iurè diceres, hi omnes velut *Sabini, quod volunt, ſibi ſomniant*. Vt verò natus inde ſoluatur nodus, altero opus eſt Alexandro. Itaque ingenuus quiſque hunc imitatus, affirmare poſſe videtur, eos, qui ſcribunt, in ſola Arabia tus naſci, falsò ſcribere. Neque puderet candidum ingenuumque id aſſerere: nam

Alexander gladio ſoluit nodum.

Horatius.

Non vnus aliquis ſcire natus
omnia eſt:

&, vt ait Poeta,

Quandoque bonus dormitat Ho*merus.*

& ſanè (de Plinio hoc dictum volo)

Ope-

Opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.

Sed mitiùs agamus cum viris de re litteraria optimè meritis. Arabia ſola tus *Abundè* mittit, quod ſuppetat vniuerſo penè orbi (apud Sabaeos enim turiferam ſiluam eſſe ferunt, quæ in longitudinem C. milliaria, in latitudinem L. pateat): ceterae regiones, quae turiferae dicuntur a Strabone, Statio, & alijs, exiguum aliquod gignunt, quod vel nõ exportetur in exteras regiones, vel ne ipſis quidem abundè ſufficiat. Exemplo rem perſuadeo: *Viuit in Italia*

Quæſtionis diſſolutio.

Plinius.

Piper in Italia. item Zibethum. *lia piperis arbor*, vt Plinius ait; & in Italia, Romaeque Zibethum habemus: vtrumque tamen ſolam Aſiam mittere, nemo eſt, qui negare audeat. Imò verò *Vixit in Lydia turis* ipſa arbor, eodem Plinio auctore: quia tamen exigua & ferè nulla ibi copia, & in exteras regiones minimè exportanda, ideo iurè vel ab ipſo Plinio dictum, *Tura praeter Arabiam nullis* a natura dono data fuiſſe. Sed de turis natale ſolo hæc παρέργως dicta ſint.

Tus in Lydia.

De myrrha. Iam de Myrrha dicendũ aliquid: verè aliquid. nam plu-

plurima quid opus? Nullus enim ex antiquis, ex recentioribus nullus myrrham ſuauitate odorum aequauit balſamo, ne dum praepoſuit. Qui verò aiunt eſſe praeponendam, nulla ſiue ratione, ſiue auctoritate fulcti, audiant illud Ciceronis, *Diogenes ait, Antipater negat. Non enim Tam auctoris in diſputando, quàm rationis momenta quaerenda ſunt.*

Myrrha balſamo non praeſtat.

Lib. ii. de Or.

lib. i. de Nat. Deor.

Μυρεψικὴ Vnguentaria, e Μύῤῥα deriuata, a viris doctis mihi non ſemel obiecta eſt. nam ſi myrrha nomen poſuit arti, odoramenta condienti, eam eſſe omniũ

Ars vnguentaria vnde dicatur.

odoratiſſimam, aut certè odoratiorem balſamo, neceſſe putant. Sed μυρεψικὴ μῦρον potius, quàm μύῤῥα nomen videtur impoſuiſſe. Μύρον autem ita dictum, tradit Chryſippus apud Athenaeum, *Quia* μετὰ πολλῦ μόρυ, καὶ πόνυ ματαίυ γίνεται, *multo labore & inani ſtudio paretur.* Quòd ſi Chryſippum vt bonum Stoicum, ita malum Grammaticum cum Caſaubono eſſe velis, ac μύρον etiã a μύῤῥα deriuari contendas, peruicaciùs non recuſo. nego tamen, myrrham propterea iucundiùs olere quouis balſamo. Neque enim

Μυρεψικὴ vndè dicta

lib. xv.

Chryſippus reprehenditur.

Mv-

Μυρεψικὴ ideo a myrrha deducitur, quòd prae ceteris haec ſuauiter oleat, ſed *Quia multa vnguenta conficiuntur ex myrrha*, vt eſt apud Athenaeum lib. xv. Quod ſanè magis copiam aptamque materiã, quàm odoris praeſtantiam atteſtatur. Sic Βάλανος μυρεψικὴ *Glans vnguentaria* dicta eſt, non quia odoris ſuauitate praeſtet (nihil enim olet ignauiùs) ſed quia materia eſt nata, apta, facta ad pleraque vnguenta condienda. Quarè myrrha ſicuti nõ propter odoris praeſtantiam nomen poſuit vnguentariae; ita non propter

μυρεψικὴ cur à σμύρνης.

Glans vnguentaria.

Balſamum myrrha ſuauius.

nomen poſitum balſamo ſuauiùs olere cenſenda eſt. Reuerà autem Balſamum odoris ſuauitate myrrham antecellere, ex eo palam eſt, quod ipſam Stacten, quae puriſſimus, ac pinguiſſimus eſt myrrhae flos, longè praeſtet, vt mox probabo.

De Stacte.

De ſtacte igitur diſſerendum: diſſerendum autem paullò accuratiùs, tum quia pauci, ijque exiliter de ea ſcripſerunt; tum quia apud eos, a quibus ſcriptum eſt, ſummis, difficillimiſque nodis impedita videtur. Haec igitur de Stacte exami-

mi-

minare conſilium eſt: primum, *An ex myrrha lacryma fiat, an potius ex arbore ſponte fluat:* alterum, *Num etiam ex cinnamomo ſtillare poſſit*: tertium, *An benè oleat*: poſtremum *An meliùs balſamo*. Ordine, breuique ſingula percurramus.

Plinius lib. XII. cap. XV. ſtacten ex arbore ſpontè naſci, apertè ſcriptum reliquit: *Sudant autem ſponte* [arbores] *prius, quàm incidantur, ſtacten*. Plinium ſequutus eſt Mercurialis, Beroaldus, & Renodaeus lib. I. de Materia Medica: cuius haec ſunt verba: *Sed ante corticem ferro ſolutum* [arbor] *ſponte & ſine pla-*

Stacte vnde fiat Plinio.

Var. lect. libro V. cap. XXIV.

Ad Propertium lib. I.

Sect. IX. cap. IV.

plaga veluti cutis hiantibus poris, quaſi ſaliuam quandam exudat, & ſtillaticium rorem, quem ſtacten nominant. Econtra verò Dioſcoridi *Stacte vocatur pinguedo recentis myrrhae, cum exigua aqua tuſae, organo expreſſa*, vt eſt lib. I. cap. LXII. quod ipſum Theophraſtus antea lib. de Odor. poſtea Serapion & plerique alij ſcripſerunt. Qua quidem in re, eorum aliqui (praeſertim verò Brodaeus in Miſcellaneis, & Salmaſius in Plinianis Exercitationibus) Theophraſto & Dioſcoridi aſſentientes, Plinium erroris inſimulant. Vt verò huius

Stacte quid & vnde Dioſcoridi.

Lib. v. cap. VII.

Plinius accuſatus.

er

erroris culpam aliqua ex parte eluere poſſim, illud aſſerere non dubito, Stacten arte quidem fieri, ac ſimul naturà naſci: ſiue naturà natam arte perfici. fieri, inquam, ex ea myrrha, quae ſponte, non plaga, ex arbore manauit: tuſa tamen, aqua, aut (quod Theophraſtus addit) oleo perfuſa, inſtrumentoque expreſſa. Neque ineptè id mihi videor commentari. nam cum ſtacte puriſſimus ſit ac pinguiſſimus myrrhae flos, ſuauitate praeditus eximia, ex ea myrrha fiat, neceſſe eſt, quae pinguior, odora-

Plinius defenditur.

Stacte vnde reuerà naſcatur.

Stacta quid

tior,

tior, praeſtantiorque ſit, quaeque proinde ſponte manet benè cocta ſubactaque; non verò plaga & ui praeproperè euocetur, vt Dioſcorides haud obſcurè docet lib. 1. cap. LXVII.

E plaga fluentia minus odorata.

Etenim ea, quæ ex vulnerata arbore fluunt, aquea magis ſunt, minùs cocta, & odorata minùs: ea verò, quae ſponte ſudat arbor, ſuperuacaneo alimento, probè tamen cocto, turgeſcens, longè odoratiora ſunt: quippe e mirabili illa naturae officina non praematurè ac intempeſtiuè vulnere euocata, ſed certo conſtitutoque

Sponte fluētia magis odorata.

que a natura tempore prodeuntia. Itaque ſtacta verè ex arbore, vt ait Plinius ſponte exudat, extillatque: verè, quod Dioſcorides addit, arte elaboratur, hoc eſt, perficitur. Quòd ſi quis, Scachum in Myrot: ſequutus, duplicem eſſe ſtacten aſſeuerare voluerit, alteram Dioſcoridis, e myrrha expreſſam; Plinij alteram, ſponte fluentem; per me licet, non moroſus recuſo. ſed vix crediderim, imò ne vix quidem, alterum alteram vel non cognouiſſe, vel cognitae non meminiſſe: praeſertim cum multas eſſe myrrhae

Plinius, & Dioſcorides illuſtrati.

Stacte an duplex.

rhae ſpecies pluribus tradiderint, & in recēſendis aliorum de myrrha ſtacteque opinionibus multi prolixique fuerint.

Altera quaeſtio. Sed longè magis implicata eſt ſtactis natura atque ortus. nam Taubmannus in Curculione, Lambinus in Moſtellaria, Brodaeus in Miſcellaneis rem magis magisque miſcent ac turbant. illius haec ſunt verba: *Stacte latex oleumve, e cinnamomo & myrrha inciſa ſudans*. Sed, (eius pace dixerim) *Manifeſta phrenitis*: nam e cinnamomo naſci ſtacten, non minùs alienum eſt, quàm

Stacte vbi fiat Taubmanno.

A. 1. ſ. 11.

Horatius.

Ex

Ex boue agnum, aut *E locuſta Lucam bouem*. adeò enim aridum eſt cinnamomum, vt *Succo careat, atque petra pumex:* aut certè, vt laticem illum pinguem & ſuccoſum exudare non poſſit. Ex eius, inquies, radice aliqua laticis guttula extillare poteſt, Plinio auctore, qui ſcribit in Templo, Diuo Auguſto a Coniuge in Palatio facto, cinnamomi radicem aſſeruatam fuiſſe, quae quotannis aliquid humoris exudaret. Sanè, praeterquam quòd id vtpote rarum a Plinio ſcriptum eſt, de radice non de caudice dictum vide-

Naeuius ex Turnebo.

Plautus.

Lib. XII. cap. XIX.

detur: nam illa humo diu obruta humeſcit longè faciliùs, quàm truncus naturâ multo ſiccior & maximè exſuccus, atque ſolis ardoribus in regione calidiſſima perpetuò obnoxius. Sed eſto ſuccoſus, ac pinguis ſit; ſtilletque ex eo latex oleum ue: nego tamen ſtacten, de qua loquimur, id eſſe: quam e ſola myrrha naſci, ſcribũt auctores veteres. Lambinus in Moſtellaria teſtẽ in hanc rem citat Theophraſtum περὶ ὀσμῶν: Ἐκ κιναμώμου, καὶ ἐκ σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ δὲ καλεῖται, διὰ τὸ κατὰ μικρὸν στάζειν. *ideſt, ex cinnamomo*

&

& ex ſmyrna contuſa, ſeu dum contunditur, oleum manat: ſtacte autem appellatur, quia paulatim & guttatim fluit. haec Lambinus: qui exiſtimaſſe videtur, ex hoc Theophraſti loco intelligi poſſe, ſtacten e cinnamomo etiam ſtillare. Sed (non mentior) *ſunt apinae tricaeq.* nam quiduis aliud Theophraſtus ibi tradit: cuius mẽs, vt palã ſit, paullò altiùs eius verba sũt repetenda, ex emendato ab Heinſio ac Turnebo exemplari: Τὸ δ' Αἰγύπτιον ἐκ πλειόνων, ἔκ τε τοῦ κινναμώμου, καὶ ἐκ [τῆς] σμύρνης καὶ ἐξ ἄλλων. Ἔτι δ' ἐκ πλειόνων τοῦτο τὸ μεγαλεῖον, καὶ γὰρ

Lambini ſẽtentia refellitur.

Martialis.

Theophraſtus expenſus.

ἐκ κιναμώμου καὶ ἐκ τῆς σμύρνης: κοπτομένης γὰρ ἔλαιον ῥεῖ: στακτὴ γὰρ καλεῖται, διὰ τὸ μικρὸν στάζειν: quæ ita vertuntur a Turnebo & Heinſio: *& ex multis Aegyptium, cinnamomo, myrrha, aliјs: & porro pluribus megalion. Nam & e cinnamomo. E lacryma, ſtate: nam e myrrha tuſa fluit oleum, quod, quia minutatim ſtillat, ſtacte vocatur.* Profectò nihil obſcurius Latino hoc Theophraſto: vix, ac ne vix quidem ſententiã vllam hinc poſſum elicere. ſic igitur vertẽdum cenſeo: *Aegyptium autem ex pluribus (fit) ex cinnamomo & ex myrrha & ex aliјs. Adhuc ex pluribus quàm*

hoc

hoc megalium. namque ex cinnamomo & ex myrrha: etenim ea tuſa oleum fluit: Stacte enim vocatur, quòd parum ſtillat. Quae verſio vt ipſis graecis verbis examuſſim reſpondet, eisque magis accomodata, ac planè perſpicua eſt; ita Lambinum, Taubmannũ, aliosque de Stacte hallucinatos eſſe, apertè declarat. neque enim e cinnamomo ſtacten fluere, ait Theophraſtus, ſed e myrrha: e cinnamomo autem Aegyptiũ vnguentum, megaliumque componi. Sed haec viderit, qui omnia videt, politiſſimus Heinſius, ceterique

Lambinus & Taubmánus reprehenſi.

Heinſius laudatus.

Theoph. locū mendoſum eſſe vnde conijciatur.

criticæ familiæ: locus quidem mendoſus eſſe omnino videtur: id quod tum ex alijs ſuſpicari licet, tum ex eo apertè intelligere, quòd habeat, megalium ex pluribus, quàm aegyptium componi, pauciora tamen adiungat, vnam myrrham & cinnamomum; *Alijs* relicto, quod aegyptio adſcribitur, quodque inferiùs ipſo etiam megalio.

Theophr. locus expéditur.

Nos verò, vlteriùs prouecti, perpendamus obſcurum alium Theophraſti locum lib. IX. cap. IV. in quo vel Lynceum iure diceres incurrere, & offendere poſſe;

ſe: τῆς σμύρνης δὲ ἡ μὲν ςακτὴ, ἡ δὲ πλαςή. Salmaſius ad Solinum haec habet verba: *Illuſtris planè locus, ſed cuius mentem doctiſſimos interpretes non vidiſſe palam eſt. Vertunt enim, Myrrha alia ſtillaticia, alia fictitia eſt. nugae ſunt. dicit omne tus ἀργὸν aduehi, natiuum ſcilicet & quale ex arbore fluxit: econtra myrrham, fictitiam, nec, vt ex arbore manauit, importari. etiam huius myrrhae, quae affertur, aliam eſſe ςακτὴν, aliam πλαςὴν. vtramque nempe curatione & arte ſic factam. Locus Theophraſti ſic verti debuit; Tus omne iners aduehitur, & aſpectu cortici ſimile eſt. Myrrhæ verò fictitiae*

Salmaſius Theoph. locum expédit.

Locus Theophr. à Salmaſio latinè factus.

alia liquida affertur, alia dura. *Ex myrrha contuſa pars liquidior, quae exprimebatur arte, vocata eſt* στακτὴ. *pars altera, quae remanſerat, vnde* στακτὴ *expreſſione liquata fuerat, dicta eſt* πλαστὴ, *quod in offas conuolueretur.*

στακτὴ καὶ πλαστὴ quid Salmaſio.

Ceterùm, vt liberè dicam, quod ſentio, nec Salmaſius, *Quē Minerua omnes artes edocuit,* cuiuſque πολυμαθίαν admiratus ſemper fui, rem explicare videtur, ſed longè potius implicare. Etenim illud primò quidem gratis & ſine vllo auctore veteri dictum eſt, Ficticiam ſolùm myrrham ex Arabia exportari. ſi enim ἀργὸς λιβανωτὸς, vt

Salmaſij opinio examinatur.

vt auctore Theophraſto Salmaſius ſatetur (nam is ait, Lib. IX. cap. IV. ἀργὸς δὲ κομίζεται πᾶς ὁ λιβανωτός) ceteraque aromata, artificio minimè elaborata, ſed qualia manant ex arbore ad nos aduehuntur; cur non etiam myrrha? Profectò Theophraſtus id nuſquam ſcripſit: nosque videmus eam, quæ inde aduehitur, myrrham verè ἀργὸν, nullaque penè arte elaboratam. Deinde vis quaedam videtur Theophraſti verbis inferri, cum vertuntur, *Mirrhae verò ficticiae alia liquida affertur, alia dura.* non enim τὸ *Ficticiae* eſt in textu

Theophr. locus expenditur.

tu graeco, quae myrrhae copuletur, neque auctor ſolam ficticiam ait ad nos aduehi: ſed duplicem tantùm eſſe myrrham, duplicemue exportari, ἡ μὲν στακτὴ, ἡ δὲ πλαστὴ. Demum nihil erat, quod ad nos adueheretur reſidua pars expreſſae myrrhae, viribus iam effoeta, & vnguẽtarijs aequè ac medicis alijsque inutilis. Non ergo id ſibi voluit Theophraſtus. Rem igitur obſcuram ſic illuſtrari poſſe existimo. Tus ἀργὸν ad nos aduehi, tradit quidẽ Theophraſtus: non ita tamen ἀργὸν, vt omnem id artem

Duplex tãtùm myrrhae ſpecies.

Theophr. illuſtratur.

re-

reſpuerit : nam etſi *Sola* turis *arbor omnem penitus culturam aſpernari*, eodem auctore, *apta eſt*, tamen accomodatam, certamque inciſionem admittit, atq; adeò poſtulat, vt vberiùs faciliùsque inde lacryma effluere poſſit. Ex inciſione autem fit, vt manans gummeus humor formam quandam quà oblongam, quà rotundam induat, & in globulos fingatur formeturque: id quod haud obſcurè traditum eſt etiam a Theophraſto proximis his verbis: *Siquidem pro inciſura facta figura turis ſequatur, neceſſe eſt.* Imò verò figu-

Turis natura.

Turis & myrrhae forma ex inciſione.

Lib. IX. cap. IV. *figurari in arbore poteſt, qua forma volueris*, eodem auctore. Itaque hac arte, aptae nimirum inciſionis beneficio tus partim in oblongos, partim in verè rotundos globulos aliterque, vt libuit, efformatum atque confictũ, verè πλαστὴ, licet ἀργὸς, aduehitur. At verò myrrha, non ſolùm (ait Theophraſtus) hac eadem arte in globos ficta, vt paſſim videmus; ſed etiam in ſtacten non mediocri artificio liquata expreſſaque importatur. Duplex igitur eſt Theophraſto myrrhæ ſpecies, vna στακτὴ, quae ſtillat expreſſio-

Verae ſpecies myrrhae duae.

ſione alioque artificio; altera πλαστὴ, quae nulla penè arte, ſed vna ferè corticis inciſione in eam formam, vt tus, ficta eſt. Itaque Theophraſti locus ſic vertendus, ſi ſententiam attendamus *Myrrhæ autem alia quidem liquida, alia verò dura.* Dura quidem non, vt Salmaſius cenſet, reſidua expreſsae ſtactis pars, in paſtillos conuoluta: quia haec pingue ſuaue vtileque humore in ſtacten liquato planè effoeta, nullo fuiſſet vſui, nulloque ad nos exportanda modo: ſed ἀργὸς & qualis ex arbore fluxerat. Iam ſi verba ſimul ſenten-

Theophr. locus illuſtratus.

tiam-

tiamque ſpectemus, aptiùs fortaſſe ſic Theophraſti locum vertemus: *Myrrhæ autem alia quidem ſtacte, alia verò plaſte*: huius nominis ſignificatione ex noſtra explicatione ſumpta. Audeo verò πλαστὴν ciuitate Rom. donare, στακτῆς ductus exemplo. nam vt olim huic verbo, aut aptitudine cógruentiaque maiori, aut latinae vocis caritate ius Latij datum fuit, ita πλαστῇ iiſdem de cauſis dare poſſumus: praeſertim cum nonniſi verborum circuitu vtriuſque ſignificationem latinè reddere poſſimus.

Alia verſio aptior.

Animaduerſio.

Sed

Sed longiùs praeteruectì videmur, quàm inſtituta de Odoribus diſceptatio poſtulet. ergo

Nunc retrorſum Horatius.

Vela dare, atque iterare curſus

Cogor relictos.

An ſtacte benè oleat, tertio loco poſitum in quaeſtione a nobis eſt. Nonnulli viri docti eam grauiter olere cẽſent, aut certè ſuauem nullum ſpirare odorem: idque ex eo, quòd Serapion, Braſauola, & Mathiolus idem eſſe ſtacten ac ſtyracem liquidum, ſcriptum reliquerint: quem profectò ſuauiter non olere, imò olere gra-

Quaeſtio III.

Stacte & Styrax idẽ Braſauolo.

grauiter acuteque; ab olfa-
ctu teſtimonium ſumunt.
Sed ſatis mirari non poſ-
ſum doctorum hominum
ingenium adeò promptum
facileque, vt rem, a veritate
alienam, tanquam veram
exploratamque aſſeuerare
non dubitent. Neque poſ-
ſum non laudare Io. Reno-
daeum, qui *ſtacten ſtyracem
liquidum non dici*, imò *Styra-
cem liquidum dari nullum, aut,
ſi detur, ſtacten non eſſe, fuſiſſi-
mè demonſtraſſe* profitetur lib.
I. ſect. IX. cap. III. & IV.
An, inquies, vnus Reno-
daeus nouitius auctor Bra-
ſauolo, & alijs antiquiori-
bus

Renodaeus laudatur.

bus praeponendus? Quidni? Nonne *Poſteriores curae ſapientiores?* Nonne *Quod poſtremum Populus Romanus iuſſit, id ius ratumque?* Nempe, ſi Liuio credimus. Sed illud oppidò de Renodaeo affirmare non dubito, eum in gummi, & reſinarum natura per ſe obſcura illuſtranda; in explicanda ſpecie per ſe implicata, mirificum fuiſſe. nam quod inchoauerat Siluius, & veluti leuidenſam texere coeperat, perfecit Renodaeus atque expoliuit. At miſſum facio Renodaeum, rem ipſam attendamus: in qua illud ſatis

Liuius lib. VII.

tis

Stacten nõ eſſe Styracẽ liquidum.

tis inter omnes conſtat, Stacten puriſſimam eſſe myrrhae partem, & florem pinguiſſimum, artificio e coenoſis partibus excerptum: ac proinde longè pluris, quàm myrrha, veneat neceſſe eſt. At ſtyrax liquidus multò minoris venit, quàm myrrha, vt quiuis apud mercatores exploratum habet. Non igitur fieri poteſt, vt ſtyrax liquidus idem ſit ac ſtactea myrrha. Ceterùm ſtacte (quaecunque tandem ea ſit: nihil enim id miror) odorata eſt, immo *Odoratiſsima*, Serapione ipſo teſte: odo-

Stacte odoratiſſima.

re

re quidem grato ac ſuaui, non graui & acuto. cum enim fiat ex myrrha, liquore perſuſà, macerataque, vt acutiſſimè oleat, fieri nõ poteſt: acutie, ſi quae inerat, ablutione, maceratione, expreſsioneque retuſa, & in ſuauem odorem temperata. Verè itaque ſtacta benè ſuauiterque olet. Imò adeò ſuauiter, vt Plautus in Curcul. per antonomaſiam eam vſurpauerit,

Nam omnium vnguentorum
odor præ tuo nauſea eſt,
Tu mihi ſtacte

& in Moſtell.

Vin vnguenta? Quid opus eſt?

Cum ſtacta accumbo.

Qui verò putant, ſtactam idem eſſe, ac ſtyrax liquidus, velim, vt cum hoc in conuiuijs accumberẽt: profectò impranſi incaenatique diſcederent, & a graui eius odore victi faterentur omnes, longè aliam eſſe ſtyracis ſtactaeq. naturam.

Item (vt tandem vltimam de Stacte quaeſtionẽ definiam) hanc balſamo ſuauius non redolere, quã quam ex ijs, quae ſcripta ſunt, liquidò conſtat, tamen illud meo quidem iudicio argumento eſt firmiſſimo grauiſſimoque ac planè

nè expedito, quòd auctores omnes tum antiqui, tum recentiores, qui balſamum ſtactenque tractarunt, primas balſami Odori tribuãt: a quorum ſententia hac in re ne tranſuerſum quidem vnguem nobis recedere licet, quòd cum neque balſamum neque ſtacte nobis praeſto ſit odoranda, in eorum verba iurare cogimur, qui vtrumque tractarunt. Eos verò in teſtimonium non cito, non ſolùm quòd omnibus ſunt obuiam, & a me ſuperiùs plerique producti; *Sed etiam quòd exemplis referta narratio dignitatem non ha-*

P.Manutius lib.de legibus Rom.

habet; putidae potius cuiuſdam diligentiae, ineptaeque ambitionis ſpecimen quandam praeſeſert.

Quæſtio vel potius Paradoxũ.

At verò longè difficilior vtiliorque atque iucundior nos manet tractanda quaeſtio, *An balſamum ſuauiùs oleat noſtri temporis odoribus Ambra, Moſco, Zibetho.* Quae ſanè quaeſtio antiquorum vnguenta poſtliminio, vnguentarios ab inferis reuocare videtur. nam difficillimum eſt, de ijs iam praeteritis conijcere, quae ſenſu potius, quàm ratione extimantur. Nos verò, etſi paradoxa loquuturi videmur, tamen ingenua quadam,

dam, &, ni ſallor, ingenioſa coniectura ducti, veritatem ipſam fortaſſe loquemur. Dupliciter autem Balſamum, & Ambra in quaeſtionem veniũt (quod de ambra dico, de moſcho & zibetho ferè dictum volo) vel pura ſimpliciaque, vel miſta & in vnguentum redacta. Solitarijs inter ſeſe collatis, balſamum iucundiorem quauis ambra odorem ſpirare, nullus dubito, ſenſu ductus, ſi non meo, certè antiquorum, recentiorumque, qui *non obeſae*, ſed *emunctae naris ſunt*, qui ambram ſimplicem haud

Cõparatio balſami & ambrae.

ſuauiter olere, teſtatur apertiſsimè. Balſamum verò purum ac ſolitarium *Eximij odoris eſſe*, tum ſexcenti alij, tum maximè Alpinus, multorum dux & auctor probatus, atque adeò non oculatus modò, ſed naſutus etiam teſtis vbique profitetur. nam is opobalſamum naſcens vidit, natum adultumque contrectauit, olfecit, penitusque explorauit, atque *ſuaui fragrantia* praeditum, vt dixi, profitetur. Itaque ſolitarium balſamum ambrae ſolitariae ſuauitate odorum omnino praeſtat: quod ipſum

In dialogo de balſ.

Balſamum ſuauius ambra.

ſum inferiùs palam erit, & clarius in luce omnium.

Conferamus modò balſamum cum ambra, moſcho, & zibetho, in vnguentum cõpoſitis. Quod nam, inquies, meliùs olet, balſamum, an ambraceum vnguentum? Sanè vnguento lubens primas defero. Sed longè impar vtriuſque ratio eſt: compoſitum compoſito conferendum, ſimplex ſimplici, non ſimplex compoſito. In quo ſanè peccant plerique, qui ſimplex ſolitariumque balſamum cum ambra compoſita conferentes, tragoedias

Balſamum cum ambra cõparatũ.

Recentiores reprehenſi.

excitant de ſuauitate ambrae, & ignauo, vt aiunt, balſami odore.

Altera quaeſtio de ambra.

Itaque perueſtigandum eſt & accuratiùs ſubodorandum, *An ambra compoſita compoſito balſamo oleat ſuauiùs*. Profectò vnguentaria, apud priſcos diligentiſsimè culta ac perfecta, obſoleuit: nec artem callemus balſami, cinnamomi, ſtactes, aliusue benè olentis miſcendi: non callemus δόσιν, quae caput eſt in vnguento componendo: neque praeſto nobis ſunt ea germana ac ſincera. Si verò licet ex ſimplicibus (quid

δόσις qnantũ conducat.

enim id prohibet) compoſitum conijcere, incertus non haereo, cuinam magis tribuam, e balſamo, an ex ambra condito vnguento. Cum enim ſimplex balſamum, vt probatum eſt, meliùs oleat ſimplici ambra, compoſitum ex arte olere ſuauiùs, vero ſimile eſt. Neque enim vnquam crediderim, balſami ſuauitatem cum ſuauitate cinnamomi, ſimiliumque miſtam obſoleſcere & interire, cum odor miſtione fiat a natura, auctore Theophr. lib. VI. cap. III. & XXI. & ab arte ſuauiùs mixtione con-

Vnguentū ex balſamo ſuauius ambraceo.

Odor miſtione fit.

Artis finis in vnguentorum compoſitione. condiatur, eodem cap.xxv. experimentoq. teſtibus. ars enim eò ſpectat, vt odores perficiat; totaque eſt in ſuauitate ſimplicium temperanda augendaque. Ergo vt ignauus ambrae odor acuitur a zibetho & ſuauiſſimus excitetur; ita balſami perficitur a cinnamomo, & in ſuauiorem temperatur fragrantiam. Illud tamen monuerim, veteres peritiſſimos vnguentarios cinnamomum verbi cauſa non rude, vt rudes fortaſſe Athenaeus. aliqui & qui *Mentem & iecur habent anſeris*, exiſtimant, ſed varia multiplicique arte,

ela-

elaboratum, in vnguentum condiendum vſurpaſſe: qua ratione ſuauiſsimè redolere, quiuis intelligere poteſt, qui vel ſimplici ebullitione in aeneo vaſe, quod Tamborlanum appellant, vulgare cinnamomum, quod multò minùs ſuaue eſt, elaborandum committat. latex enim inde (ſicuti etiam e quouis alio, citro, aniſo, garyophyllo) olei ſpeciem referens, adeò ſuauis elicitur, vt ſaccharo conditus formatusque in globulos quamlibet ambram & moſchum ſuauitate vel aequet, vel praeſtet. Bone Deus! Oleum cinnamomi ſuauiſſimũ

Man-

Paſtilli ex oleo cinnamomi & ſaccharo.

manſus oreque mollitus quàm ſuauem ſpirat halitum? quàm iucundum & cordi amicum? quàm gratum naribus & palato? Itaque verendum nõ eſt, quin ex optimo balſamo, cinnamomo vero & exquiſito, ceterisque talibus ſuaui odore praeditis conditum ex arte odoramẽtum, aequè ſuauiter oleat, atque ex ambra, moſcho, zibetho. Imò verò ſi haec in vnguentum compoſita benè olent, quamuis neutrum ſimplex benè oleat; non eſt, cur dubitemus, quin ex cypero etiam, calamo, iunco, citro,

ireo-

ireo ne dum ex balſamo, & cinnamomo, ſtacte, ac ſimilibus igne alioue artificio vnguentum non condiatur ſuauiſſimum. Sola, credo, nos deficit aut germanorum aromatum copia, aut vetus vnguentaria, quae odoramenta ad ſummam vſque ſuauitatem condiebat. Reuerà enim arte opus eſt accurata varia & recondita, appoſita δόσει, certaque ſingulorum portione, aut caſu, aut longa annorum ſerie inuencta, & ſexcentis experimentis comprobata. Id apertè intelligimus non ſolùm ex Theophraſto & Ama-

Quæ neceſſaria ad vnguēta condienda.

Amaraco illo, Regio vnguentario, *Qui caſu lapſus, dum ferret vnguenta, maiorem ex confuſione creauit odorem*; ſed etiam ex noſtratibus vnguentarijs, quorum ij cenſentur praeſtantiores, qui non plus ambrae in vnguentis adhibeant, ſed qui aptiùs eam cum ceteris miſcent. Sic ſenſu indice intelligimus, pelles Hiſpanas, ſaturatas illas quidem ambra, odoris tamen ſuauitate noſtratis non praeſtare, pauciori ambra, praeſtantiori arte infectis. Quid enim (obſecro) iucundiùs odorari poteſt noſtis pellibus,

Seruius ad Virgilium 1. Aeneid.

bus, ieſemino, & vnguento ambraceo oblitis? Quid ſuauius odoramento, ex ambra zibetho & ſucco limonis certa quadam ratione condito? Quid aequè fragrans, atque moſchus, roſarum aqua mollitus, & vini laticis, qui aqua vitis vulgò appellatur, momento ex arte perfuſus? Ex arte, inquam, quia reuerà nihil eſt, quod ad odoramenta condienda magis conducat, quàm certa ſimplicium portio. Etenim vt

Odoratę pelles ex ambra & ieſemino.

Ad odoramenta quid neceſſariũ.

Humor alit ſegetem, ſegeti contrarius humor;

Virgilius in Catalect.

ita

ita latex hic vini, & mirè acuit temperatq; moſchum, certa quadam portione miſtus; & maximè obeſt eius ſuauitati immodicus atque intemperatus.

Obiectio. Sed heus tu? inquies: caue longiùs ab Lyceo & Academia in Vnguentariam aberres; vel potius erres. *Totum*, inquit Ariſtoteles, *quippiam eſt a partibus diuerſum*: non ergo ex ſuauitate balſami, cinnamomi, ac ſimilium coniectare licet compoſiti ex ijs vnguenti ſuauitatem. Imò verò licet: ſic enim ſcimus, ex ambra & zibetho, minimè ex ſe ſua-

ui-

uiter olentibus, vnguentum compoſitum iucundiſſimè olere: quod ſanè comprobat, *Totum quippiam eſſe a partibus diuerſum*. At verò non dubito, quin ex ſuauibus partibus ſuauius vnguentũ condiatur, quàm ex partibus multò minùs ſuauibus. Ergo vero ſimilius eſt, vnguentum, ex balſamo compoſitum, ex cinnamomo aut ſimilibus, igne ſedulaque arte elaboratis, iucundius eſſe vnguento ex ambra & zibetho: cum ea ſolitaria his ſimplicibus ac puris iucundius oleant.

Cõparatio vnguenli e balſamo & ex ambra.

Ceterùm inſtituta de O-

Quaeſtio de odoribus ad ſenſum refertur.

doribus quaeſtio non ſola ratiocinatione, non ſyllogiſmis, aut ſolis auctorum placitis tractanda eſt. Odores ſenſui patent, aequiſſimo, acerrimoque eorum cenſori. ergo ſenſu iudice ac duce experimento de ijs diſſerendum iurè cenſeo.

Ennius.

neque enim *Mihi neutiquam cor conſentit cum oculis*, cum naribus, cum ceteris ſenſibus, cum ſciam, neque rationem a ſenſibus abhorrere,

Lucretius.

neque ſenſus poſſe refelli
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa ſit omnis.

Et ego quidem ea, qua

ma-

maxima potui, diligentia, praeſtantiſſimos noſtri temporis odores, Ambram, Moſchum, Zibethum examinaui, contrectaui, ſyncera, miſtaq. inter ſeſe cōtuli, atq; tādem peritiſſimis vnguentarijs in conſilium adhibitis, experimento comperi, Zibethum acutiſſimū quidem eſſe, nareſque ferire, ac percellere; inſuaue tamen, graueque, ac *fricatione* tantùm benè odoratum. ex ijs enim videtur eſſe, quæ *Confricata ſolùm & permota reddunt odorem* ſuauē, vt ſcribit Theophraſt. lib. VI. de cauſ. plant. cap. XII. non enim quodlibet

Ambra moſchus zibethum examinantur.

Zibethi natura.

bet odoratum qualibet ratione olet: nam aliqua, vt tus, igne olent; aliqua, vt flores, igne odorem amittunt; aliqua menſa dentibuſque cõtrita, vt rancida caro; alia alio modo, vt Cardanus ait de Rerum Varietate. Illud verò de Zibetho ſatis inter peritos vnguentarios conſtat, quò puriùs id eſt atque ſincerius, eò acutiùs ingratiuſq. olere. at verò fricatum acutiſſimum quidem odorem ſpirare; non tamen aut gratum, aut ſuauem, niſi multo trãſacto tempore, aut lota illita manu. nam acutiſſimi illi ſpiritus, vehemẽſque

Odorarorũ diuerſa natura.

Zibethum puriſs. ingratum.

que eius qualitas vel tempore, vel loci interuallo, vel aqua demum abſtergente opus habet, vt ad gratam mediocritatem retũdantur, ac temperentur. Ex quibus vel obiter intelligere poſſumus, non ex eo Zibethum, longè diſſitum, ſuauius olere, *Quòd odor*, vt ait Ariſt. & Theophr. *ad locum remotiorem purus ſinceruſque deferatur*: ſed potius econtrariò, quòd minùs ſincerus aërique magis permiſtus effundatur. diffuſus enim longè latèque obtunditur zibethi odor, &, abolita vehemẽtia, diſſipatiſque ſpiritibus, qui acerrimo impe-

Theophraſtus & Ariſtor. examinantur lib. VI. de canſ. Plant. cap. XXV. li. XII Probl. I.

petu ſenſum feriebant, ſuauis temperatur. Nec exiſtimandum eſt, ad locum remotiorem ideo purum ſinceꝛumque deferri, quòd loci interuallo foedas quaſdam exuat partes, quibus indutus grauiter oleret. quas enim partes comminiſci in Zibetho poſſumus, quibus ingratum expiret odorem? Hebetatur potius ac reſtinguitur, aut certè diffunditur diſſipaturque eius ſpiritus interiecto loci ſpatio, qui coactus antea atq; conglobatus odoratum inſuauiter feriebat. Immo ſi quid iniucundum deponit in aëre odor Zibethi,

Obiectio.

thi, per quod iucundus longè diſſitus ſentiatur; neceſſe eſt, vt putreſcentis canis odor, qui prope ignauus ac ferè nullus eſt, diſtans verò grauiſſimus ac teterrimus, partes exuat ſuaues ac benè olẽtes, quibus, e putrido cane expirans, miſtus ac temperatus, hebes & ignauus ſit. At quas partes ſuaues, inſuaues, foedaſque demulcentes, in teterrimo canis odore fingere audemus? Quarè neq; in Zibetho ingratae, neque gratae in cane putrido partes inſunt, quae interuallo aboleantur: ſed hae pingues nimis & craſſae ſpatio extenuan-

Canis putidi odor examinantur.

Cur zibethi e canis odore longinquo ſentiãtur ille ſuauis hic teterrimus.

nuantur: illae coactae & conglobatae effunduntur ac diſſipantur: omnes redduntur aptiores, vt ſua quaeque vi ſenſum afficiat.

Zibethum accuratè deſcribitur.

Mihi verò haec ſcribenti peropportunè adfuit ipſa Zibethi felis, Bononia Romam ab Eminentiſs. Cardinali Sacchetto Eminentiſs. Cardinali Antonio dono adſportata. Huic duo inſunt inter anum & vuluam, caſtaneae & figurae & magnitudinis, tubercula, (teſtes, an glandulas dixeris, nihil moror) quae inuicem adhaereſcunt, & introrſum recedentia latent. ea verò

par-

parte, qua vuluam & anum pertingunt, digitis apprehenſa, ac leuiter preſſa, promptè ſoris extuberant & explicantur, pilis nudata. Mox ſubalbum craſſiuſculum ac pinguem exudant humorem, in nigrum iam iam vergentem: acutiſſimum illum quidem, & nares (niſi omnino obaeſas, & mucoſas) grauiter inſuauiterque ferientem. Mihi ſanè, qui odoratu ſagaciſſimo (vitio ne dicam, an beneficio, incertus) præditus ſum omnino inſuauis eſt, grauis, acutieque moleſtus: fricatris verò atque identidem

Zibethi color varius.

Zibethi odor varius.

dem reſricatus proceſſu té-poris ſuauiter olet. Sanè manus, quam nudius tertius illitam, ipſiſque teſtibus humore madidis affricatam, grauiter odoratus ſui, ſuauiter nunc olet. Ergo verè *Sunt quæ in poſterum diem melius olent*, vt eſt apud Theophraſtum. Ceterùm

Petronius Arbit.

Fallunt, inquies, *nos oculi, vagique ſenſus,*
Oppreſſa ratione, mentiuntur.

Fallunt mehercule & mentiuntur, non inficior:

Nam turris prope, quae quadrata ſurgit,
Attritis procul angulis rotatur:

at-

atque odoratus aeger maleolentibus non faſtidit,

Et marcens caſiam frequenter odit. Petronius.

At nullus dubito, quin ſano olfactui zibethum ita prorſus redoleat. Neque verò putes, quod vulgo omnibus perſuaſũ eſt, hunc humorem animal ira incenſum exudare: (licet iratum vberiùs exudet) nam ſponte is, in teſtibus turgeſcens, plerunque manat. ipſe quidem vidi, ab humoris acrimonia vellicatã felem affricare humo teſtes, eximiumque, ſibi tamen vellicatu moleſtum, abſterge-

Zibethum vnde & quo modo fluat.

gere zibethum.

Narrauit etiam mihi tum is, qui eam ſelem curat, tum alius, qui alteras quinque ex Oriente Romam aſportauit, ſibique tum eorum vnicuique pecuniam ſoluenti facta videndi copia; tum emuncto e teſtibus zibetho victum multos iam menſes Romae quaerit: retulit, inquam, vterque animal, niſi certis quibuſdã ac definitis diebus e teſtibus abradatur humor, nates exertosque ipſos teſtes, titillante ſenſum humoris acrimonia, ſeptis lingueis, in quibus concluſum

Romae frequẽtes zibethi feles.

eſt,

eſt, affricare, eaque copioſo inficere zibetho. quod quidem collectum, licet admiſtis tenuiſſimis pilis magis vergat ad nigrum, eadem tamen odoris inſuauitate, acutieque vix ferenda nares ferit ac vellicat.

De moſcho autem illud experimento compertum habeo, ſimplicem atq; ſincerum exquiſitumque vehementer quidem, ſed malè, aut certè non benè, ſuauiterque olere. ſi enim in pixide aſſeruatum moſchum olfeceris, ingratam moleſtamque acutiem ſenties: ſi verò eius partem inde ſum- Moſchus examinatur.

ptam

ptam odoraberis, vix quicquam ſenties, quod nares oblectet. ſi demum liquore mollitum ſrices, benè olere percipies; non tamen ſuauiſſimè. At verò Ambra ignaua planè eſt pura ac ſolitaria: quam cum optimam odoratus fueris, vix dicere audeas, quid verè ſpiret: certè affirmare vel iuratus quiſque poterit, ſummam fragrantiam, quam aliqui praedicant, non ſpirare.

Ambra examinatur.

Cur veteres ambrā non vſurpauerint in vnguenta.

Hinc factum eſſe opinor, vt veteres eam, atque adeò zibethum & moſchum neglexerint. Neque enim exiſti-

ſtimandum eſt, vt aliqui falsò existimaſſe videtur, haec pura ſynceraque antiquitùs non fuiſſe, ſed non ſecus ac opere aliquo, & artificio facta, noſtris temporibus in vniuerſitatem rerum emanaſſe. Etenim ambra, ſiue ſit balenae ſemen, vt nonnulli arbitrati ſunt; ſiue ſtercus quarundam auium, odoriferis herbis educatarũ, in ſcopulis agglutinatum; ſiue fungi cuiuſdam marini ſpecies, e fundo, vbi naſcitur, agitatione maris erupta, ſiue, quod Renodaeo placet, ſit bituminis quoddam genus, e maris alueo procel-

Ambra moſchus albethum antiquitus coègnita.

Ambra vnde naſcatur.

cel-

cellarum vi in littus eiectũ; nunquam profectò nõ fuit: alienum enim eſt exiſtimare, hanc ſpeciem nuper in rerum vniuerſitate natam eſſe, & e naturae gremio productam. Et balena quidem naturae vi ducitur, euomitque naturae impetu: Aues illae naturali neceſſitati obedientes, egerunt nõ ex conſilio, ſed naturae ipſius habitu. Fungus demũ ac bitumen, ſi tale quippiam ambra eſt, orbis primordio vna cum ceteris rerum ſpeciebus genita fuiſſe, nemo eſt adeò peregrinus & aduena in philoſophia,

Ambrã ſemper fuiſſe probatur.

phia, qui neſciat. Itaque quicquid tandem ambra ſit, ſemper fuerit neceſſe eſt. Idem de Moſcho, de Zibetho idem cenſendum eſt. ea namque animantia nunquam non fuerunt in vniuerſitate rerum. Et moſcho quidẽ animali fuit ſemper a natura inſitum, vt, cum ageretur venere ac libidine turgeret, eius abdomini adnaſceretur vomica, quae preſſa, diuque lapidibus affricata, rumperetur, ſaniemque ex ſe promeret odoratam, quam moſchum appellamus. Catus demum zibethi, orbis primordio na

Ambram, Moſchum Zibethum ſemper fuiſſe.

tus vnà cum ceteris animantium ſpeciebus, ſuaueolentem humorem, praeſertim iratus ac percitus, naturà exudauit. Itaque verendum non eſt, quin haec omnia odoramenta ſemper fuerint in vniuerſitate rerum. in vſu autem non poſita, ſola artis ignoratione. *Non enim omnia poſſumus omnes*: atque, vt ait Comicus, *Vſus, res, aetas ſemper aliquid apportat noui*. Enim verò quemadmodum Bombardam, Tubum opticum, Horologium, aliaque non pauca noſtra patruumque aetas inuenit, ita etiã artem

Cur moſchus & zibethũ antiquitus non adhibita.

ea, per ſe minimè ſuauia, in ſuaue vnguentum condiendi. Exempli cauſa, duodecim partes ambrae, quatuor moſchi optimi, & vna circiter ſelectiſsimi zibethi: vel decem partes ambrae, tres zibethi, & ſucci limonis exiguum (e penitioribus id promo vnguentariae ſecretis) vnguentum ſanè condies, quod pellibus affricatum, incredibilem ſpiret odorum ſuauitatem. *Sunt namque*, ait Theophraſt. *quae miſturam deſiderant ad acquirendam ſuauitatem.*

Odotamenta recentiorum componendi ratio.

Lib. VI. de Cauſ. Plāt. cap. XXV.

Quorſum, inquies, tam

multa? Vt intelligas, vulgum non benè agere cum balſamo, ceterisque antiquis odoramentis, quae ideo flocci facit tanquam non ſuauiter olentia, quòd vel ſimplicia, vel non ex arte compoſita, non aequè ſuauiter oleant, atque vnguentum eſt ambra moſcho & zibetho conditum. Vt intelligas, nec falſà de balſamo, nec pugnantiã (quod omnes opinantur) veteres, & maximè Plinium, loquutos, cum ſcripſerunt, illud eſſe *Suauiſſimum*, *In fricando odoratum*, *Acutiſſimum*, *Auſterũ*. Idem namque zibethum

Recenſiores reprehenſi.

Plinius defenſus & explicatus.

Acu-

Acutiſſimum eſt, *Auſterum* quodammodò; ac propterea ſerè etiam graue ingratumque: *Suaue* tamen, ſi optimè *Fricetur*. Etenim vis illa, qua praeditum eſt, vehemens & acutiſſima vnita quidem compactaque, *Auſtera* eſt & ingrata grauiſque: *Fricatione* verò diffuſis diſſipatisque ſpiritibus, in *Suauem* temperatur odorem. Vt demum intelligas, balſamum dignum eſſe, quod non ſolùm conferatur, ſed longè praeferatur ambrae. Intelliges profectò, ſi animum ad ea, quae hactenus a me dicta ſunt, poſteaque

Balſami natura enucleatur.

Balſamum praeferendum Ambrae.

dicenda, experimento duce, diligenter aduertas.

Sed, obſecro te Lector, ſecedamus paullò interiùs in antiquorum Vnguentariam (nam in recentiorum aliàs ſecedemus, eaque praecipuè afferemus in medium, quae ab Illuſtriſſimo omni rerum naturalium ſcientia, omnique eruditione, Caſſiano Equite a Puteo mihi ſuppeditata fuerunt) ac ne graue ſit, non graues eius odores animo ſaltem ſubodorare. Spero fore, vt te non peniteat, tantiſper ijs operam locaſſe. *Rhodinum Phaſeli, quam gloriam abſtulera*

Antiquorũ vnguenta afferuntur.

Eques a Puteo commendatur.

Peculiaria populorũ.

Prae-

Praeneſte, *Neapolis*, *Capua*, ſtatim offendemus, vnguentum ſuaue, Plinio teſte: deinde *Cyprium* in Cypro & mox in Aegypto non vulgare artificio compoſitum: *Crocinum* Ciliciae, *Telinum* Syriæ, *Liliaceum* Aeginae, *Amaracinum & Melinum* in Coo, *Oenantium* Adramyttei, *Panathenaicum* Athenae, *Pardalium* in Tarſo: praetereà *Anthinum*, *Barbarium*, *Cedrinum*, *Foliatum* Galeni; *Telinum* Iſidori, *Piſticum* Anaſtaſij Bibliot. *Crocinum* Dioſcoridis, *Acanapum* Luciani, *Brenthium* Clementis Alexand. *Metalleum* Heſychij, *Baccharim*

Praeneſtini olim nobiliſſimi vnguentarij.

Vnguenta peculiaria auctorum.

rim Sophoclis, *Regium* Cratis, *Pſagden* Ariſtophanis, *Pangonium* Palomenis, aut certè Plangonis, *Nardinum* Menandri, *Sagdam* Epilici, *Aegyptium* Achaei, ceteraque ſexcenta adeò ſuauia, *Vt tranſeunte femina, odor inuitet etiam aliud agentes*. Adeò ſuauia acutaque, vt *L. Plotium, L. Planci bis Conſulis Cenſoriſue fratrem proſcriptum a Triumuiris in Salernitana latebra vnguenti odore proditum conſtet*. Adeò demum ſuauia, vt

Plin. lib. XIII. cap. III.

Valerius li. VI. cap. VIII.

Solinus ca. IIL.

Terras odor ſimul atque coelum peruaderet;

vtque ea

Cum olfacies, Deos

ro-

rogabis,

Totum vt te faciant, Fabulle, naſum. Catullus.

Sed video te haerentem, Lector; aut certè haeſurũ praeuideo, an haec vnguẽta tam grata fuerint, vt cum noſtris ambraceis comparari poſſint. nam eorum compoſitio ſuſpicionem facit nõ mediocrem. aliqua enim adhibentur vel inodora, vel etiam grauiter olentia. Ceterùm vt rem, quae multorum torſit ingenia, quaeque plurimis perſuaſit, vilia fuiſſe & grauia antiquorum vnguenta, exploratam habeamus, multa ſunt animad- Multa digna quae animaduertuntur.

uer-

Primò animaduer.

uertenda. Primò non omnia vnguentorum genera ad delicias tantùm & luxus compoſita fuiſſe, ſed pleraque etiam ad ſanitatem: quod vel ex Pomponio Iureconſulto, non minùs antiquitate, quàm doctrina clariſſimo, liquidò conſtat. is enim lib. xxxiv. titulo ii. Pandect. haec habet: *Vnguentis legatis, non tantùm ea legata videntur, quibus vrgimur voluptatis cauſſa, ſed etiam valetudinis: qualia ſunt Comagena, Glaucina, Crina, Roſa, Mura, Colum, Nardum purum.* vbi libet adnotare, malè Guid. Pancirolum in Theſauro

Non omnia vnguenta ad delicias.

Var.

Var. Lect. pro *Mura Myrrha* Pancirolus notatur.
reſtituere: nam aliud eſt mura, aut murra, ſeu, vt veriùs dicam murrha; aliud myrrha. Ex ambobus quidem odoramentum componitur, ſed tamen diuerſum ex ambobus: ex myrrha liquidum, ex murrha Murrha quid.
ſiccum longè faciliùs. nam haec lapis eſt, odoris praeſtantia nobilis, apud Parthos ex humore natus, calore Solis ſub terra concreto: ex quo contrito odoramentum componitur, διάπασμα nuncupatum. Neque verò quiſpiam ſuſpicetur, idem eſſe murrham ac Diapaſma quid.

myr-

myrrham mutua perſuaſus vocalium V & Y apud Latinos commutatione, vt eſt apud Ciceronem in Oratore: vbi *Purrhus* & *Pyrrhus* legitur: ſeu, vt emendat Victorius XIV. Variarum III. Burrhus & Byrrhus; non ſolùm V pro Y, ſed B pro P vſurpato (quam emendationem firmatam obſeruo ab antiquo lapide apud Caſtilioneum lib. *Gallorum Inſubrum Antiquae ſedes*, vbi inciſum eſt P PLINIVS BVRRVS) non, inquam, ſibi quiſquam perſuadeat, ex earum vocalium viciſſitudine idem eſſe murrham &

Critica animaduerſio.

Victorij emendatio fulcitur.

& myrrham ;quia etſi non rarò diuerſa ſcribendi ratio diuerſam rem non deſignat; tamen in myrrha & murrha rem planè aliam, imò verò contrariam ſignificat: cum illa lapis ſit, haec gummeus humor. Itaque apud Pomponium murrham lapidem, non myrrham gummeum ſuccum, puto intelligendam; tum quia, vt criticos monet Lipſius, Malaſpina, & Schottus, in emendandis libris quò minùs recedimus a vulgata lectione, eò praeſtantior eſt emendatio; tum quia Florentini codices, omnium nobiliſſimi, mur-

Pomponius I C emendatus.

murrham potius, quàm myrrham innuere vidētur, cum apertè *Mura* habeant. Iam (eò redeo, vnde diſceſſi) quae valetudinis, non odoris ac deliciarum cauſa condita fuerunt vnguenta, ſuauem ſpiraſſe odorem, neceſſe non fuit. Deinde & illud animaduerſione dignum eſt, vnguenta omnis geueris hominibus vſurpata, nobilibus ac plebeijs, diuitibus & pauperibus. ergo nō omnia eximia ac praeſtantiſſima. Praetereà diuerſis partibus adhibita, naribus, capillis, manibus, pedibus, ceterisque. Non igi-

Secundò animaduer.

Tertiò animaduer.

igitur veriſimile eſt, omnia fuiſſe vniuſmodi, ſed alia alijs magis minuſue ſuauia. Quartò perpendendum eſt, in condiendis odoramentis adhibita fuiſſe aliqua vel inodora, vel ingratè acutèque olentia, vt cetera ſuauitate praedita quaſi torpeſcentia ac ſepulta excitent atque acuant. eſt enim longo experimento aut caſu compertum, vt quaedam etiam iniucundè olentia odoratis gratiam conciliẽt. Sic aquis florum aranciorum & roſarum myrthi aqua addi ſolet ab ijs, qui ſuaue illud odoramentum, Quartò animaduer.

Acqua d'Angeli vulgo appellatum, condiunt. Sic moſcho & aquae roſaceæ vini latex igne extractus. Imò verò interdum adduntur aliqua verè putida grauiterque olentia, quae miram conciliant fragrantiam. Quis enim crederet, effoetum iam moſchum ac temporis diuturnitate confectum, aut ſitu etiam & mucore inquinatum, grauiterque proinde redolentem, ab fetido excremento acui excitari & in priſtinum ſuauemque odorem vindicari? Panno vrina leuiter perfuſo exceptus moſchus, iam eſ-

Putida etiã conciliant ſuauem odorem.

effoetus mucidusue, ita natiuum reſumit recuperatque odorem, vt vel emunctae vel mucoſae naris quiſque fateretur praeſtantiſſimum eum eſſe, nuper ex ipſa animalis vomica promptum. Vnde quincto loco animaduertendum eſt, non nulla apud antiquos ſuauia dicta eſſe, non quia ex ſe ſuauia ſint, ſed quia alijs miſta ſuauitatem pariant. Qua quidem in re illud animaduertendum eſt (lumen id quidem omnibus praefert, qui in libris antiquorum de rebus odoratis verſantur) ἔυοσμος καὶ ἔυοδμος, &

Quintò animaduer.

Notatu digna.

εὔοσμία, καὶ εὐοδμία, ἢ εὐωδία, hoc eſt, vt interpretantur, benè olens, fragrans, ſuaue; & bonus odor, fragrantia, ſuauitas, non ſemper dicuntur comparatione cũ benè odorato, bonoque odore, vt εὔοσμος ſit, quod inter benè odorata optimo odore fragrantiaque excellit; ſed multoties diſtinctione a graueolente & foetore. Itaque εὔοσμος & εὐοσμία non addunt odori praeſtantiam, nec ſuauitatis & fragrantiae, vt vocant, gradum praeſeferunt; ſed intentionem ſolùm & acutiem. Apertè intelligere id

Animaduerſione digna.

εὐοσμία quid reuerà.

id poſſumus ex Dioſcoride, qui turi nullam tribuit odoris ſuauitatem, cortici verò, qui multò minùs ſuauis eſt, defert ἐυοσμίαν: *Ceteri*, inquit, *cortices ſuffiti non ardent, ſed ſine odore fumum exhalant : turis verò cortex accenditur* , & μετ' ἐυωδίας ἐκθυμιᾶται. vbi animum aduertere oportet, etſi Ruellius vertit, *Cum odoris fragrantia vaporem eiaculatur* ; & Marcellus Virgilius, *Cum ſuauitate odoris ardet*; tamen caue putes, Dioſcoridem ſcripſiſſe, turis corticem incenſum, ſuauem ac ſenſui periucundum vereque fragrantem odorem ſpirare.

Lib. 1. cap. LXXI.

Tus non ſuaue.

Notatu digna.

Non enim εὐωδία idem eſt apud Graecos, quod apud Latinos fragrantia. Apud hos quidem fragrantia & ſuauitas praeſtantiam odoris excellentiamque ſignificat, atque adeò abſolutam generis perfectionem. Εὐωδία verò apud illos etſi non raró fragrantiam, ſaepe tamen aut ſolum bonum odorem, aut odoris intentionem & vehementiam deſignat. Theophraſtus id ipſum declarat lib. I. de Hiſt. Plant. cap. XIX. vbi loquens de ſuccorum odorumque differentia, ait Apium & Anethum εὐωδίαν praeſtare:

Theophraſto lux data.

quae

quae non fragrantiam aut ſuaueolentiam ſignificat, vt malè interpraetes arbitrantur; ſed ſolum odorem (bonum) aut acutiem vehementiamque odoris. Quotus enim quiſque eſt, cui in mentem venire poſſit, veteres eo praeditos fuiſſe odoratu, vt apio & anetho, tanquam fragranti ſuauique odoramento oblectarentur? An Theophraſtum & Dioſcoridem obeſae omnino & mucoſae naris fuiſſe, cenſendum eſt? Itaque longè aptiùs, & auctoris ſententiae accomodatiùs ea verba ſuperiùs ſcripta, Διαφέ-

Theophraſtus male interpretatus

Aptiùs latinè factus;

ϕέρουσι δὲ καὶ ταῖς εὐοδίαις οἷον ἀνήθου, κέδριδος, vertuntur ab eodem interprete, *Odore praeterea diſtant* (ſucci) *vt anethi, cedrulae,* Odore, non fragrantia. Haec ideo meum lectorem monui, vt ne vulgo hominum aſſentiatur, qui exiſtimant, apud veteres ſuauia & fragrantia vel ea habita fuiſſe, quae nobis acutè ſolùm vehementiuſque oleant. Sapientiſsimi enim antiquorum Ariſtoteles, Theophraſtus, Dioſcorides, emunctiſsimaeque naris homines probè norunt, *Quid diſtent aera lupinis:* quaeque *Oboleant allium,*

Vulgus hominum reprehenditur.

ba-

haram, ſuem, capram commixtã. Demum notare oportet, odoramentorum eam eſſe conditionem, vt a ſimplicium doſi, atque etiam ab alio interdum minùs odorato vim accipiant ac ſuauitatem. Sic odoramentum, Romanum vulgo appellatum, a quadam herbula, ex ſe minimè olente, in arcanis tamen a peritiſſimo vnguentario habita, ſuauitatem mutuatur non mediocrem. Haec, Lector, ſi diligenter animaduertas, tibi, vt aliquibus, mirum non videbitur, ſi aliqua antiquorum vnguenta ſuauiſſi-

Sextò animaduertendum.

Odoramentum Romanum.

ſimum non ſpirauerint odorem: ſi alia nonnulla galbanum, terebinthum, melilotum, foenum graecum, & alia huiuſmodi non reſpuant, quae aut nihil aut non benè oleant.

Antiquorum vnguentorum ſuauitas iterum probatur.

Iam ea odoramenta, quae ex ſuauiſsimis condita fuerunt, ſuauiſſima fuiſſe, non ſolùm intelligere poſſumus ex partibus componentibus, odorum ſuauitate praeditis; ſed etiam ex eo, quòd vnguentaria a priſcis vſque temporibus ad collapſam Romanam potentiam perenne ſummoque ſtudio exculta & aucta,

ad

ad ſummum atque omni genere perfectum peruenerit. Nam licet Plinius Iliacis temporibus eam non fuiſſe, circa Darij Regis aetatem innotuiſſe ſcribat; tamen longè antiquiorem eſſe, multa ſunt, quae conuincunt. Et primò quidem mitto Hippocratem, qui Dario aetate maior (natus enim Hippocrates fuit Olymp. LXXX. V.C. an. CCXCII: Darius verò, bello victus ab Alexādro, occubuit Olymp. CXII., V.C. anno circiter CCCCL.) libro, Medicus inſcripto, odorum meminit. Mitto Anacreontem Hippo-

Plinius reprehenſus.

Hippocrates quando natus.

po-

Vnguentorum antiquitas.

pocrate vetuſtiorem, in ſuis Epigramm. vnguenta commemorantem. Mitto Xenophanem & Hippoc. & Anacreonte aetate maiorẽ, qui ſaepe apud Athenaeum lib. XI. eorundem meminit. Mitto Ennium, qui de Tarquinio Rege loquẽs ait, *Tarquinij corpus bona femina lauit & vnxit*. Mitto Archilogum, qui Romuli aetate floruit, *Primusque omnium voce* Μύρον *vſus eſt*, auctore Athenaeo lib. XV. Mitto Solonem, qui Athenienſibus vnguenta lege interdixit. Mitto demum Alcaeum, qui Tullij Regis aetate vixit;

Solon lege vnguenta prohibuit.

xit; Ariſtippum, qui Artaxerſis Perſarum Regis; Ariſtophanem, Heſychium, Empedoclem, ceteroſque huius & antiquioris aetatis, Rege Dario longè maiores, qui odoramentorum meminerunt: e ſacris libris intelligimus, *Aſam Regem mortuum, in lecto, vnguentis meretricijs pleno, collocatum eſſe.* Atque adeò *Iudith, facie vnguento delibutam, perrexiſſe ab Oloſernem.* Imò verò *Aaron vnguentum capiti affundere ſolitus erat, quod in barbam deſcenderet.* Quinimo ipſis Iliacis temporibus vnguenta odorata in vſu fuiſſe poſita, liquet ex Homero

Vnguentorum antiquitas.

Iliad.

Iliad. VIII. loquens enim de Iaſone, *Vnxerunt*, inquit, *pingui oleo, diuino, ſuaui, quod ei odorem ſpirabat*. Olei autem nomine μύρον intelligit: quae vox ab Archilogho, Homero iuniore, inuẽta fuit. Vnde Athenaeus lib XV. Ε'λαια, *olea adiecto epitheto vt Roſaceo, inunxit oleo Diuino, parato e floribus &c* appellata ab Homero fuerunt vnguenta odorata. Immo *Roſaceum Homero fuiſſe cognitum, ex eo coniÿcimus argumento, quod* ῥοδινῷ ἐλαίῳ *Venus Hectoris cadauer obunxerat*, vt ſcribit Pierius Valer. libro LV. Hieroglyph. Atque tandem multò

Olei nomine quid.

Roſaceum Homero cognitum.

tò

tò ante Regis Darij ſcri-
nium ab Alexandro in ex-
pugnatis caſtris repertum,
Cambyſis Perſarum Rex miſit ad Plinius.
Regem Aethiopiae alabaſtrum vn-
guenti. Cum igitur, vt eò,
vnde aberraui, quaſi e lon-
go diuerticulo redeam, ab
antiquiſſimis vſque tempo
ribus Vnguenteria coli dili-
gentiùs ceperit, veriſimile
eſt, ad poſtremam Impera-
torum luxurioſam aetatem
perductam, planè excelluiſ-
ſe, vnguentaque proinde
ex ſuauiſsimis aromatibus
ſuauiſsima compoſuiſſe.

Id ipſum coniectare licet
ex vario vſu, partibuſque va- Varius vnguentorum vſus.

rijs,

Omnibus partibus vnguenta adhibita.

rijs, quibus ea affricabantur. etenim capillos obliniri conſueuiſſe, liquet ex Iuuenali, Perſio, Ouidio, Propertio, Horatio, Martiali, Tibullo, Petronio, Archeſtrato, & Seneca in Tryeſte

Vernae capiti fluxere roſae,
Pingui madidus crinis amomo.

atque ex Cicerone de Chryſogono Sullae liberto: *Ipſe verò quemadmodum compoſito & delibuto capillo paſſim per forum volitet cum magna caterua togatorum, videtis, Iudices.* Quid? eò perductus eſt vnguentorum luxus, vt non ſolùm capilli, facies, nares, manus,

Pro Sex. Roſcio

nus,

nus, ceteraeque nobiles par tes, quas, patientiae lecto- ris conſulens, veterum te- ſtimonijs non comprobo, vnguentis oblinirentur: ſed ipſi etiam pedes, vt auctor eſt Athenaeus lib. XII. Di- pnoſoph. Quid? non ſo- lùm veſtes, lecti, domus, parietes, ſolia, militaria ſi- gna vnguentis inficieban- tur; ſed ipſae ferè matulae, vt ſcriptum eſt a Clemen- te Alexand. lib. II. Pedag. Non ſolùm externo luxui vſurpata fuerunt vnguenta, ſed cibis etiam potionibus- que miſta, vt ex Ariſtotele conſtat lib. de ſenſu & ſen-

Vnguento- rum luxus.

ſili,

ſili, Plauto in Milite, Horatio, Martiali, Athenaeo, ceteris. Non ſolùm tot ſaeculis a tot populis, Lydis, Pergamenis, Epheſijs, Ionibus, Cilicibus, Rhodijs, Cyprijs, Phaenicibus, Syris, Perſis, Aegyptijs, Tarſis, Sidonijs, Capuanis, Praeneſtinis, alijſque multis, qui vnguentorum arte laudeque floruerunt, feminae praeſertim, contentae non fuerunt vnguentis ad ſummam ſuauitatem conditis; ſed etiam *In dies ab eis noua excogitata fuerunt, vt inexplebilem cupiditatem boni odoris inſatiabilitate explerent*, vt eſt apud Clementem

Qui populi vnguentariam excoluerint.

Feminarum luxus.

tem Alexandr. loco nuper laudato. Non ſolùm viuis, ſed mortuis etiam affricabantur vnguenta, vt auctor eſt Alexander ab Alexand. Genial. lib. III. cap. VII. Gutherius De Manium Iure, Kirchmanus De Funeribus Roman., Reuardus, Coluius, ceteri. Non ſolùm homines, ſed Dij etiam videntur quodammodò vnguenta vſurpaſſe. nam *Sophocles poëta in Cretenſibus Venerem Deam vnguento perfuſam fingit: Palladam verò, cuius nomine mentem prudentiamque intelligimus, oleo perungi & exerceri*. Sed quid multis

Mortuis adhibita vnguenta.

Athenæus lib. XV.

opus eſt? non modò rebus quibuſuis, non viuis modò, non modò mortuis, neque Dijs tantùm adhibita *Vnguenta*, ſed etiam *inſtar aquae aſſundebantur, omniaque irrigabantur*, vt auctor eſt Plutar. in Problem. Itaque mirum non eſt, *P. Licinium Craſſum, & L. Iulium Caeſarem Cenſores*, immoderatum vnguẽtorum vſum coercentes *Edixiße, ne quis venderet vnguenta exotica*. Exotica autem ſunt precioſa, vt ex Plauto liquet in Moſtell.

Vnguenta Romæ prohibita.

Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica:

ac propterea *nonniſi diſſolu-*

tis

tis & amatoribus conuenire, iurè ſcribit I. Sanesberienſis lib. VIII. Ex quibus emendare licet Lucilij locum apud Nonium: *Vnguentum excoctum attuli:* exoticum legendum, vix dubito: hoc eſt, Peregrinum ac precioſum. Nec mirum eſt, Lycurgum (redeo enim eò, vndè eruditionis cauſa paululum diuerti) atque Lacedaemonios vrbe vnguentarios expuliſſe; Athenienſes, Solonis legem obſeruantes, vnguenta vetaſſe; Socratem demum acriter inuectum in ſui temporis laſciuiam, vnguen-

Lucilius emendatus.

Spartæ & Athenis vnguenta prohibita

torumque luxum deteſta-

Virorum odor probita. tum, dixiſſe, *Viros ſolùm probitatem olere debuiſſe*.

Si ergo ars vnguentaria tanto luxui, tot ſaeculis, a tot tantisque populis vſurpata fuit, planè excultam perfectamque fuiſſe, neceſſe eſt: adeò vt verendum non ſit, quin verè ſuauia iucundaque condita fuerint vnguenta, abunde ex Arabia & aliunde ſuppeditatis Balſamo benè odoratorum principe (nam

Propertius *Natura hìc poſuit, quidquid vbique fuit*)

Caſia, Citro, Stacte, Cinnamomo, Styrace, Ieſemi-

no,

no, Roſa, Cipero, Iunco, ceteris ſexcentis.

His paucis, Lector, proluſiſſe libuit (nec enim Rutilius Itiner. lib. II.

Iure ſuo poterat longior eſſe liber)

& quaſi ludicra, e philologico penu deprompta, nunc praemiſiſſe:

Poſteriùs grauiore ſono tibi Muſa loquetur Virgilius in Calicè.

Noſtra, dabunt cum ſecuros mihi tempora fructus.

FINIS.

INDEX AVCTORVM.

A

Achaeus
Alcaeus
Acidalius
Alexander Mag.
Alex. ab Alex.
Alpinus
Ambroſius D.
Ammianus marcel.
Anaſtaſius Bibliot.
Anacreon
Andromachus
Apuleius
Archeſtratus
Ariſtippus
Ariſtophanes
Ariſtoteles
Archilogus
Athenaeus
L. Attius
Auguſtinus D.

B

Betuleius
Biblia S.
Bruyerius
Brodaeus
Braſauolus
Bulengerus

C

Caſaubonus
Cariſius
Caeſius
Cardanus
Caſtalioneus
Chriſogonus D
Chriſippus
Cicero
Clemens Alex.
Coluius
Cornelius Seuer.
Cromerus

D

Dauid
Dioſcorides
Dionyſius

E

Empedocles
Ennius
Epicarmius
Epilicus

Eu-

Euſtathius
Euangeliſta

G

GAlenus
Gellius
Gelenius
Gronouius
Gruterus
Gutherius

H

HElmenhoſtius
Heinſius
Heſichius
Hippocrates
Hoſtius
Homerus
Horatius

I

IOſephus Haeb.
Iouius
Iſidorus
Iuuenalis

K

KOrnmannus
Kirchmanus

L

LAberius
Lactantius
Lambinus
Lipiſius
Liuius
Lucanus
Lucilius

M

MAnutius P.
Marcel. Virg.
Martialis
Mantegaza
Maginus
Mathiolus
Malaſpina
Menander
Montagutius
Munſterus

O

OVidius

P

PAcuuius
Pauſanias
Palemones
Pandectae flor.
Pancirolus
Pedio Albinouan.
Perſius
Petronius Arb.
Pierius
Plautus

Plinius
Plangon
Pomponius I. C.
Propertius
Priſcianus

Q

QVintilianus

R

REcmanus
Renodaeus
Reccardus
Rondeletius
Ruellius
Rutilius

S

SAlmaſius
Scachus
Scaliger P.
Scaliger F.
Scottus
Seneca
Senesberienſis
Septalius
Serapion
Seruius
Solinus
Solon
Sophocles
Statius
Strabo

T

TAubmannus
Terentius
Theo phraſtus
Tibullus
Turnebus

V

VAlerius Cato
Valer. Max.
Veſlinguis
Virgilius
Victorius
Vrſinus

X

XEnophanes